

Salla-Sofia Lahti

iA- ja *UA*-vokaaliyhtymät kahdentoista tamperelaisnuoren
puhekielessä vuosina 1977 ja 2019

Tampereen yliopisto
Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta
Kielten tutkinto-ohjelma, suomen kielen opintosuunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2021

TIIVISTELMÄ

Salla-Sofia Lahti: *iA-* ja *UA*-vokaaliyhtymät kahdentoista tamperelaisnuoren puhekielessä vuosina 1977 ja 2019

Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Suomen kieli
Huhtikuu 2021

Tarkastelen kandidaatintutkielmassani jälkitavujen *A*-loppuisia *iA-* ja *UA*-vokaaliyhtymiä tamperelaisnuorten puhekielessä vuosina 1977 ja 2019. Tutkielmani lähestyy kielenpiirteitä sociolinguvistiseen reaaliaikaiseen tutkimusmetodiin liitettävällä vertailun menetelmällä, jossa vertailen *iA-* ja *UA*-vokaaliyhtymien edustumista kahden eri ajanhetken kautta. Tutkielmani painottaa reaaliaikaisen tutkimusmetodin trenditutkimusta, jossa tutkittavat edustavat Tampereen seudun nuoria ja lukeutuvat sosioekonomisilta taustoiltaan samoihin kriteereihin kumpanakin aineistonkeruuvuonna. Kohdistan tutkimukseni 12 syntyperäiseen tamperelaiseen, jotka ovat iältään 18–22-vuotiaita nuoria naisia ja miehiä. Tutkielmani saa myös sociolinguvistisen näennäisaikametodin piirteitä, kun tarkastelen vokaaliyhtymiä saman ikäryhmän edustajilla yhden aineistonkeruuvuoden kautta muun muassa tutkielmani analyysissa, kun esitän yhtymien variaatiota muotopiirreanalyysin kautta.

Selvitän tutkielmassani, (1) minkälaista variaatiota *iA-* ja *UA*-vokaaliyhtymissä esiintyy tamperelaisnuorten keskuudessa vuosina 1977 ja 2019. Tuon variaation kvaliteettia esiin yhtymien muotoryhmiä tarkastellen ja esitän havainnollistavia esimerkkejä aineistosta, kun (2) selvitän vokaaliyhtymien esiintymisympäristöjä ja erittelen näitä yksilökohtaisesti kummankin vuoden osalta. Lopuksi (3) pohdin syitä vokaaliyhtymien variaationedustukselle ja teen niistä kokoavia johtopäätelmiä.

Tutkielmani analyysin perusteella selviää, että hämäläismurteisiin lukeutuvilla nuorilla painottuu puhekielessään tyypillisesti edelleen *iA-* ja *UA*-vokaaliyhtymien vaihtelemattomat muodot. Tutkielmassani käyttämieni kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimustavan myötä selvitin, että kummankin yhtymän variaationedustus on niiden vaihtelemattomuudesta huolimatta kasvanut vuonna 2019 yksilöllisen satunnaisen variaation myötä. Vuonna 2019 vokaaliyhtymien pitkittäisvokaalistumiskehitys on yli 20 prosenttia, kun vuonna 1977 se on alle viisi. Tutkimustulosteni läpikäynti osoittaa, että yhtymien variaationedustus on verrannollinen aineistonkeruuvuoteen, aineistonkeruussa toteutuviin puheenaiheisiin sekä tutkittavan sukupuoleen ja tämän yksilöllisiin satunnaisiin variaationmuutoksiin puhekielessä.

Avainsanat: hämäläismurteet, vokaaliyhtymät, sociolinguvistiikka, puhekieli

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1 JOHDANTO	4
1.1 Johdatus tutkielman aiheeseen.....	4
1.2 Aiempi tutkimus	5
2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIELMAN TAVOITE.....	6
2.1 Tutkimuskysymykset.....	6
2.2 Tutkielman tavoite.....	7
3 TUTKIMUSAINEISTO.....	8
3.1 Tampereen puhekielen aineisto	8
3.2 Aineistonkeruutapana haastattelu	9
3.3 Aineiston litterointi.....	10
4 TEORIATAUSTA JA TUTKIMUSMETODI.....	11
4.1 Sosiolingvistiikka ja variaationtutkimus	11
4.1.1 Dialektologia	12
4.1.2 Reaali- ja näennäisaikametodit	12
4.2 Hämmäläismurteet.....	13
4.3 Jälkitavujen <i>A</i> -loppuiset vokaaliyhtymät.....	14
5 ANALYYSI	15
5.1 Jälkitavujen <i>iA</i> -vokaaliyhtymä	15
5.1.1 Katsaus <i>iA</i> -yhtymän variaatioon	16
5.1.2 <i>iA</i> -yhtymän variaation tarkastelu muotoryhmittäin	21
5.2 Erityisiä huomioita <i>iA</i> -vokaaliyhtymästä	24
5.3 Jälkitavujen <i>UA</i> -vokaaliyhtymä	25
5.3.1 Katsaus <i>UA</i> -yhtymän variaatioon	26
5.3.2 <i>UA</i> -yhtymän variaation tarkastelu muotoryhmittäin.....	29
6 ANALYYSIN YHTEENVETO.....	35
6.1 Tutkimustulosten esittely.....	35
6.2 Johtopäätökset tutkimustuloksista	38
7 LOPUKSI.....	40
LÄHTEET.....	41

1 JOHDANTO

1.1 Johdatus tutkielman aiheeseen

Tutkin kandidaatintutkielmassani kielenmuutosta kahden kielenpiirteen osalta syntyperäisillä tamperelaisnuorilla. Tarkemmin tämä tarkoittaa, että tulen vertaamaan kahdentoista tamperelaisnuoren yksilöllistä puhekieltä toisiinsa kahden eri vuoden kautta keskittyen tarkastelemaan vokaaliyhtymien variaationedustusta. Ajatus tutkielmani aiheeksi sai alkunsa kesällä 2019, kun toimin tutkimusavustajana Tampereen puhekielen pitkittäisseuraututkimuksen piirissä. *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymien tarkasteleminen konkretisoitui myöhemmin kandidaatinseminaarissa lopulliseksi aiheekseni yhdessä ohjaajani avustuksella.

Tampereen puhekielen tutkimusaineistolla on juuret 1970-luvulle, jota täydennettiin vuoden 2019 keväällä ja kesällä opiskelijavoimin. Kesän aineisto pitää sisällään uusia nuoria tutkittavia, joiden haastatteluja tutkielmassani käytän. Hyödynnän tutkielmassani reaaliaikaista tutkimusmetodia, jossa tutkittava ilmiö painottuu tietyille lyhyille tarkasteluhetkille, jotka ovat vuodet 1977 ja 2019 (Laasanen 2016: 60; Lappalainen ym. 2019: 550). Aineisto tarjoaa myös mahdollisuuksia tarkkaan analysointiin sosiolingvistiikan viitekehysten kautta. Esimerkiksi mahdollisuuden paneelitutkimusta hyödyntävään reaaliaikatutkimukseen (Kurki 2005; Mustanoja 2011). Kuitenkin tutkielmani rajallisuuden vuoksi pitäydyn yksinkertaisemmassa tutkimustavassa, minkä vuoksi tarkastelen yhden kielenpiirteen variaatiota pienen otannan kesken. Teen tarkastelua vertailemalla vuosien 1977 ja 2019 jälkitavujen *iA*- ja *UA*-yhtymien esiintymistä saman ikäisten tamperelaisnuorten välillä. Pyrkimykseni on osoittaa, miten paljon tarkasteltavat kielenpiirteet varioivat ikäryhmän sisällä Tampereen puhekielessä.

Sosiolingvistinen lähestymistapa puoltaa tutkielmaani, sillä keskityn tarkastelemaan kielen vaihtelua eli sen variaatiota yhden kielenpiirteen kautta tietyllä alueella ja tietyn ikäryhmän ihmisillä (Mustanoja 2011: 56–57). *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymien esiintyvyyden selvittäminen (*käsiä - käsii* tai *koulua - kouluu*) tamperelaisnuorten puhekielessä ilmentää, miten nuoret käyttävät kieltä vuosina 1977 ja 2019. Lisäksi on mielenkiintoista tehdä pienimuotoista vertailua vuosien välillä ja löytää aineistoista yhtymäkohtia sekä eroja vokaaliyhtymien edustuksien osalta.

1.2 Aiempi tutkimus

Tutkielman aiheesta löytyy kohtalaisen runsaasti myös aiempaa tutkimusta, mikä helpotti itseäni perehtymään aiheeseen. Jälkitavujen *A*-loppuisia vokaaliyhtymiä on tutkinut esimerkiksi Sanna Salmi (2013) pro gradu –tutkielmassaan, jossa tarkasteltiin tamperelaisnuorten puhekielen variaatiota erityisesti *iA*- ja *UA*-yhtymien osalta vuosilta 1991 ja 2011. Salmi selvitti, että yhtymissä on tapahtunut muutosta vuosien välillä, sillä assimilaatioedustus (*kouluu* ja *käsi*) on huomattavan paljon läsnä vuonna 2011, kun vastaavasti vuonna 1991 vokaaliyhtymät säilyvät lähes poikkeuksetta muuttumattomina. Myöskin Ella Toiviainen (2019) tarkastelee pro gradu –tutkielmassaan Tampereen puhekieltä äännepiirreanalyysin kautta, johon yhtenä kielenpiirteenä kuuluu jälkitavujen *A*-loppuisten vokaaliyhtymien tarkasteleminen. Verraten omaan tutkielmaani pro gradu –tutkielmassa painottuvat *eA*- ja *OA*-yhtymien tarkasteleminen, mutta *iA*- ja *UA*-yhtymiä sivuutetaan lyhyin havainnoin. Toiviainen selvittääkin, että pitkävokaalisia *ii*- ja *UU*-muotoja ei esiinny hänen aineistossaan muutamaa poikkeamaa lukuun ottamatta ja tutkittavien puhekielessä vallitsevat yleiskielen mukaiset vaihtelemattomat *iA*- ja *UA*-muodot. Viimeisempää tutkimusta vokaaliyhtymien variaatiosta on tehnyt muun muassa Sinimaaria Partanen (2020). Partanen tarkastelee pro gradu –tutkielmassaan *A*-loppuisten vokaaliyhtymien monoftongiutumista pudasjärveläisten nuorten puhekielessä. Partasen tutkielman tulokset osoittavat kunkin yhtymän (*eA*, *OA*, *UA*, *iA*) monoftongiutumista, joissa *eA*-yhtymä saa laajinta variaatiota (*vaikea* > *vaikee*). Partasen tutkielmasta selviää, että sekä *iA*- ja *UA*-yhtymän pitkävokaalinen variaatio on erittäin vähäistä ja nuoret suosivat yleiskielen mukaisia vaihtelemattomia muotoja.

Näiden opinnäytetöiden lisäksi aiheesta on tehty väitöskirjoja. Vokaaliyhtymiä on tarkasteltu esimerkiksi Varsinais-Suomen murrealueella puhutussa kielessä (Kurki 2005) ja Pirkanmaan alueella Tampereen puhekielessä (Mustanoja 2011). Näiden ohella Sorjonen ym. (2015) ovat tutkineet Helsingissä puhuttavaa suomea ja selvittäneet siellä puhutun kielen monimuotoisuutta sosiolingvistiikan, kieliäsenntutkimuksen sekä diskurssinanalyysin kautta.

2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIELMAN TAVOITE

2.1 Tutkimuskysymykset

Olen valinnut yhden kielenpiirteen, minkä esiintyvyyttä tarkastelen kerätyn haastatteluaineiston kautta. Tarkastelukohteena ovat *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymät (*käsiä*, *koulua*), jotka kuuluvat sanan pääpainottomiin jälkitavuihin suomen kielessä. Vokaaliyhtymissä on kyse fonologisesta kielenpiirteestä, sillä ilmiönä ne liittyvät sanojen ääntämiseen ja sitä kautta kielen äännerakenteeseen. Suomen kielen muut mahdolliset vokaaliyhtymät ovat: *eA*-yhtymä (*vaikea*, *kärkeä*) ja *OA*-yhtymä (*ainoa*, *hölmöä*), mutta ne jäävät tutkielmani tarkastelun ulkopuolelle rajallisuuden vuoksi. (Karlsson 2008: 45, 52, 63; Kurki 2005: 179.)

Rajaan tutkimuskysymykset kahden yksittäisen kielenpiirteen tutkimiseen ensinnäkin tutkielman rajallisuuden vuoksi, mutta myös siksi, että juuri tätä vokaaliyhtymäparia ei ole omien etsintöjeni mukaan tarkasteltu niin paljoa kuin muita jälkitavujen *A*-loppuisuuksia. On mielenkiintoista ottaa valitut yhtymät nyt uudempaan tarkasteluun, sillä aiemmin *iA*- ja *UA*-yhtymät ovat edustuneet lähes täysin muuttumattomina tamperelaisnuorten puhekielessä ja näin noudattaneet yleiskielen mukaisuutta. (Mustanoja 2011: 237–238.) Vähäisen tutkimuksen lisäksi nämä vokaaliyhtymät toimivat myös yhtenä edustumaesimerkkinä tamperelaisesta puhekielestä, sillä ne edustavat tiettyjen aikojen, 1977 ja 2019, edustumia hämäläismurteessa (Mustanoja 2011: 10). Lisäksi laatimani tutkimuskysymykset auttavat minua kuvaamaan *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymien esiintyvyyttä mahdollisimman tarkasti kahdentoista tamperelaisnuoren puhekielessä.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Minkälaista variaatiota *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymissä ilmenee kuudella tamperelaisnuorella vuosina 1977 ja 2019?
2. Onko vokaaliyhtymien edustumissa eroja aineistonkeruuvuosien välillä?
3. Mitkä syyt selittävät vokaaliyhtymien mahdollista variaatiota?

2.2 Tutkielman tavoite

Tavoitteenani on selvittää kahdentoista syntyperäisen tamperelaisnuoren puhekieltä *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymiä tarkastellen. Kielenpiirteiden on tarkoitus kuvata vokaaliyhtymien variaatiota nuorten puhekielessä.

Vanhastaan perihämäläisiin murteisiin ei ole kuulunut vaihtelua *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymien osalta, joten koen mielenkiintoiseksi selvittää yhtymien variaatiota vuosien 1977 ja 2019 puhekielen otannalla olettaen, että yhtymissä esiintyy vaihtelua verraten perihämäläiseen murrekäsitykseen (Rapola 1990: 112, 116–117).

Tutkielmani analyysissa vertaan haastatteluaineistoja toisiinsa ja tuon esiin, miten vokaaliyhtymät edustuvat kunkin nuoren puheessa. Tarkoitukseni on tarkastella noin kaksikymmenvuotiaiden syntyperäisten tamperelaisten, sekä miesten että naisten, puhekieltä. Tutkielmani analyysissa tuon erottelevasti esiin kummankin vokaaliyhtymän ilmentymiä nuorten puhekielessä vuosina 1977 ja 2019. Analyysissa tavoitteeni on kuitenkin painottaa vuoden 2019 puhujien kieltä tutkittavien vokaaliyhtymien osalta, sillä odotan yhtymien edustuvan pidentyneinä *ii*- ja *UU*-muotoina (*mittarii*, *harjoitteluu*) runsaammin heidän puhekielessään. Koen, että vuotta 2019 painottamalla pystyn pureutumaan tutkielmani aiheeseen syvällisesti, sillä näin pystyn esittämään yhtymien variaatiota kattavammin sekä vastaamaan tutkimuskysymyksiini syvällisemmin.

Toisaalta taas aineistonkeruuvuosien keskinäinen vertaileminen vokaaliyhtymien osalta auttaa minua kuvaamaan, minkälaista kielenmuutosta vokaaliyhtymissä on havaittavissa. Sekä vuoden 2019 aineiston painottaminen että molempien vuosien vertaaminen toisiinsa puoltaa tutkielmani tarkoitusta ja antaa näkemystä siitä, miten yhtymät edustuvat pienellä otannalla kahtena eri vuonna. Tulosten myötä tavoitteenani on osoittaa päätelmiä tarkasteltavien kielenpiirteiden vaihtelusta nuorten puhekielessä tulevaisuuteen viitaten. Eli mikäli esimerkiksi vuoden 2019 nuorten puheessa korostuu yhtymien jokin tietty variantti, sen variantin käytön voidaan olettaa lisääntyvän myös tulevaisuudessa (Mustanoja 2011: 61).

3 TUTKIMUSAINEISTO

3.1 Tampereen puhekielen aineisto

Tutkimuksen aineistona hyödynnän Tampereen yliopistolle kuuluvaa haastatteluaineistoa, jota olin myös itse täydentämässä kurssimuotoisesti keväällä 2019 sekä tutkimusavustajan työssäni kesällä 2019. Kyseessä on Tampereen puhekielen pitkittäisseuruun haastatteluaineisto (TAPU), jota on kokonaisuudessaan kerätty vuosina 1977, 1997 sekä viimeisimpänä 2019. Aineistoa on kerätty kunakin vuonna suomen kielen opiskelijoiden avulla, joilla on edes jonkinlainen perehdytys tulevaan tiedonkeruuseen muun muassa juuri haastattelun toteutuksen osalta. Omassa kandidaatintutkielmassani käytän kesällä 2019 kerättyä haastatteluaineistoa, joiden joukosta olen valinnut kuusi haastattelua analysoitavakseni. Tämän lisäksi käytän vuoden 1977 aineistoa, jonka joukosta olen yhtä lailla valinnut kuusi tutkittavaa.

Vuoden 2019 aineistosta kolme ovat nuoria naisia, jotka ovat haastatteluhetkellä iältään 18, 20 ja 23. Toiset kolme ovat vastaavasti nuoria miehiä, joiden iät ovat 20, 21 ja 22. Täten haastateltavien syntymävuodet ajoittuvat vuosien 1996–2001 välille. Jokaisen haastateltavan koulutustausta on akateeminen rajoittuen kuitenkin haastatteluhetkellä ylioppilastutkintoon. Poikkeavuuksia löytyy kuitenkin haastateltavien tulevaisuudensuunnitelmista, ja esimerkiksi haastatteluvuonna kaikki eivät ole hakeutuneet jatkokoulutukseen tai työskennelleet. Myös 1970-luvun haastatteluaineistossa painottuu demografisen jakauman osalta tutkittavien akateeminen koulutustausta. Ikäjakauma 1970-luvun haastateltavilla mukailee vuoden 2019 nuoria, jolloin hekin ovat olleet iältään 18–22-vuotiaita.

Kaksitoista tamperelaisnuorta valikoitui tutkielmani aineistoksi pitkälti heidän sopivan taustansa vuoksi: jokainen heistä on syntynyt Tampereella ja asunut suurimman osan elämästään Tampereella. Näin ollen kaikki tutkittavat voidaan luokitella kuuluviksi puhekieleltään hämäläismurteiden alueelle (Rapola 1990: 106–107 & 116–123). Näin tutkielmani aineiston rajaaminen tietyin ehdoin toteuttaa Tampereen puhekielen pitkittäisseurauhankkeen (TAPU) lähtökohtaisia kriteerejä (Mustanoja 2011: 13–16.) Tällainen aineiston rajaaminen on olennaista tutkielmani kannalta, kun tarkastelen ihmisten puhekieltä, mihin liittyy isona osana murrejakauma (Nuolijärvi, Sorjonen 2005: 12). Yksilönsuojaa kunnioittaen haastateltavat eivät esiinny tutkielmassani omilla nimillään, vaan olen valinnut heille etunimet kunkin syntymävuodelleen yleisen edustuman mukaan ja niin, että samalla vuosikymmenellä syntyneet alkavat samalla etukirjaimella selvyiden vuoksi (Mustanoja 2011:

30). Nuoret tutkittavat esiintyvät tutkielmassani siis pseudonyymeinä, joiden keksityt nimet edustavat tutkittavien syntymävuosien yleisimpiä nimiedustumia. Tutkittavat kuuluvat Tampereen yliopistolle kerättyyn TAPU-aineistoon, jossa kaikille tutkittaville on annettu vanhastaan nelimerkkinen koodi, joka kuvaa lyhyesti demografisia tietoja tutkittavasta. Tästä esimerkkinä tutkittavan koulutustausta ja ikäjakauma. En koe kuitenkaan tarpeelliseksi käyttää koodeja, vaan käytän heille annettuja ja keksittyjä etunimiä. (Mustanoja 2011: 14, 30.)

Tutkittavia kuvaa taulukko 1. Olen listannut tutkittavat vanhimmasta nuorimpaan niin, että varhaisin syntynyt esiintyy taulukon yläpäässä.

Taulukko 1. Koko aineisto ikäjärjestyksessä.

vuosi 1977			vuosi 2019		
ikäjärjestys	syntymävuosi	nimi	ikäjärjestys	syntymävuosi	nimi
1	1955	Taina	7	1996	Jenni
2	1955	Taneli	8	1997	Juho
3	1955	Timo	9	1998	Juuso
4	1958	Tiina	10	1999	Johanna
5	1958	Tuija	11	1999	Johannes
6	1959	Tommi	12	2001	Aino

3.2 Aineistonkeruutapana haastattelu

Tutkielmani aineisto koostuu TAPU-haastatteluista, jotka äänitettiin vuosina 1977 ja 2019¹. Kummankin vuoden haastattelut on toteutettu puolistruktuoitusti ja ne ovat tunninmittaisia yksilöhaastatteluita, joissa pääasiallisena tarkoituksena on ollut nauhoittaa tutkittavan puhekieltä. Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä sopii tutkielmaani, sillä se on yksi perinteisimmistä tavoista kerätä tietoa kielestä, kun tarkastelunkohteena on kielenpiirteet ja yksilöllinen puhetapa sekä mahdollisesti aineistojen vertailu ajanhetkien välillä. Koska haastatteluja on tallennettu kielentutkimusta varten, haastattelujen puheenaiheet ovat

¹ TAPU-aineistoa kerättiin myös vuonna 1997, mutta tutkielmani hyödyntää siitä vain mainittuja vuosia.

toissijaisia. Pääosassa ovat siten tallennetun puheen äänne- ja muotorakenteen ominaisuudet. (Mustanoja 2011: 80, 85.) Näin ollen haastattelujen aiheet ovat kevyitä, joissa puheenaiheet vaihtelevat esimerkiksi lapsuuden ja mielenkiinnonkohteiden välillä sekä myös tulevaisuuteen kohdistetuilla mietteillä. Tuoreimmat haastattelut toteutettiin kesällä 2019 kahden suomen kielen opiskelijan voimin, joista toisena haastattelijana toimin myös itse. Vuoden 1977 haastattelut toteuttavat samaa periaatetta ja nekin tallennettiin opiskelija voimin. Tutkimuksen eettisyyteen viitaten haastatteluhetkellä on huolehdittu, että tutkittavat allekirjoittavat lupalomakkeet tietoisina siitä, että heidän äänitteitään ja taustatietojaan tallennetaan tutkimuskäyttöön Tampereen yliopistolle.

3.3 Aineiston litterointi

Haastatteluaineisto on litteroitu puolikarkean tarkekirjoituksen mukaisesti Praat-puheanalyysiohjelman käyttäen. Praat-ohjelma mahdollistaa ääni- ja tekstitiedoston samanaikaisen muokkaamisen. Äänitiedostoa voi toistaa uudelleen osissa, jolloin puhetta tulee niin sanotusti pilkottua osiin, mikä tekee sen kuuntelemisesta ja analysoimisesta helpompaa. (Lennes 2004.) Tällainen litterointi antaa valmiudet analysoida puhuttua kieltä yksityiskohtaisesti ja sen voidaan katsoa soveltuvan erilaisten kielenpiirteiden, kuten esimerkiksi vokaaliyhtymien tarkastelemiseen. Litteroimisessa tulee kuitenkin huomioida, että se on kuuloaistiin ja kuulijan kielitietämykseen perustuvaa subjektiivista tulkintaa. Näin ollen on mahdollista, että toinen äänitteen kuulija kuulee ja tulkitsee sisällön eri tavalla. (Mustanoja 2011: 86–87, 89.)

Olen litteroinut vuoden 2019 haastattelut tarkasteltavien vokaaliyhtymien *iA*- ja *UA*:n osalta litteroiden näiden ympäriltä myös kontekstia, jotta kielen analysoiminen on mahdollista. Käytän myös hyödykseni vuoden 1977 haastatteluja, joista osan olen litteroinut samalla periaatteella. Lukuun ottamatta aineistoni miespuolisia tutkittavia vuoden 1977 aineistosta, hyödynsin TAPU-aineiston valmiiksi litteroituja haastatteluja, joista ainoastaan poimin tarkastelemani vokaaliyhtymät ja niiden kontekstin. (Mustanoja 2011: 86–90.) Käyttämäni litterointimerkit esitetään liitteessä 1.

4 TEORIATAUSTA JA TUTKIMUSMETODI

Tutkielmani teoreettinen viitekehys muodostuu muutamien tieteellisten käsitteiden alle, joita käyn läpi seuraavaksi. Käsitteiden avulla liitän tutkielmani teoreettiseen kehykseen kertomalla tutkielmani tieteenalan ja sen alakategorioita, jotka voidaan lukea oleelliseksi osaksi tutkielmaani.

4.1 Sosiolingvistiikka ja variaationtutkimus

Tutkielmani nojautuu sosiolingvistiseen tieteenalaan, sillä tarkastelen kieltä jonkin yhteisön sisällä (syntyperäiset tamperelaisnuoret) sekä siinä ilmenevää mahdollista vaihtelua eli variaatiota tietyn kielenpiirteen osalta (Nuolijärvi, Sorjonen 2005: 13–14). Sosiolingvistiikkaa pyrittiin tuomaan esiin 1960-luvulla kielitieteilijä William Labov'n toimesta. Hän tutki tuolloin englannin kielen muutosprosessia Yhdysvaltain New Yorkissa tehtyään ensin havaintoja ihmisten puhekielessä kielellisten piirteiden kautta Martha's Vineyard –saarella (Paunonen 1971). 1960-lukuun pohjautuen sosiolingvistiikan keskiössä on kiinnostus kielenpuhujien tapaan käyttää kieltä yksilöllisesti, mutta myös ryhmäsidonnaisesti liittyen laajempaan alueeseen niin maantieteellisesti kuin vaikka sosiaalisen ryhmän sisällä. Sosiolingvistiikassa puheen variaatiota on perusteltu Labov'iin pohjautuen kielenkäyttäjän sosioekonomisen taustan, sukupuolen ja esimerkiksi iän kautta. (Nuolijärvi, Sorjonen 2005: 13.) Nämä tekijät olivat edelleen sellaisia kriittisiä seikkoja, minkä perusteella TAPU-aineistoa kerättiin ja täydennettiin vuonna 2019.

Sosiolingvistiikka tutkii kielen vaihtelua ja muutosta kieliyhteisössä variaationanalyysia hyödyntäen. Analyysin avulla tuodaan esiin muun muassa kielenpiirteen mahdollinen vaihtelevuus sekä pyritään selvittämään syitä vaihtelulle ja liittämään syyt osaksi aikaa, maantieteellisyyttä sekä sosiologista viitekehystä. Sosiolingvistiikassa painotetaan, että yksilön puhekieli eli tämän idiolekti on aina yksilöllinen, mutta jokaisen idiolekti voidaan asettaa havainnollistavaksi esimerkiksi sitä ympäröivästä kieliyhteisöstä. Tutkielmani noudattaa variaationanalyysin periaatteita, sillä tutkin valitsemani kielenpiirteen vaihtelua tamperelaisnuorten puhekielessä ja tuon esiin kielimuodon eli varieteetin edustumia yksilötasolla sosiolingvistiikan metodeja apunani käyttäen. (Nuolijärvi 2002: 20–21.)

Tutkielmani keskiössä ovat tamperelaisnuoret kahtena eri ajankohtana. Nuorten kielenkäyttäjien tarkasteleminen sosiolingvistiikassa onkin tavallinen tutkimuskohde. Tämä muun muassa siksi, että sosiolingvistiikassa on pyritty tekemään ennakoiteja tulevasta

kielenmuutoksesta nuorten puhekielen kautta. Nuorten puhekielen on ajateltu heijastelevan kieliyhteisössä meneillään olevaa muutosta siten, että tietyn ajanhetken nuorten puhe toimii esimerkkiedustumana siitä, miten seuraava ikäpolvi tulee kieltä mahdollisesti käyttämään. (Mustanoja 2011: 57.) Nuorten puhekielen tutkimuksessa painottuvat variaationtutkimukselle tyypilliset äänne- ja muotopiirteiden analyysi, sanaston tarkasteleminen sekä keskustelutyylit, joita oma tutkielmanikin painottaa analyysi- ja tutkimustulosten päätäntäluvuissa. (Lappalainen 2001: 74).

4.1.1 Dialektologia

Sosiolingvistiikkaan kuuluu läheisesti murteentutkimukseksi kuvailtu dialektologia. Se on kielitieteen osa-alue, joka tarkastelee murteita sekä niiden välisiä kielellisiä suhteita. Lisäksi kielen kehitykseen liittyviä seikkoja pyritään tuomaan dialektologiassa esille esimerkiksi aluemurteita tarkastellen. (Nuolijärvi, Sorjonen 2005.) Dialektologia kielitieteen osa-alueena kuuluu osaksi tutkielmani teoreettista pohjaa, sillä tutkielmani tarkastelee pienimuotoisesti hämäläismurteiden äänne- ja muotorakennetta kahden kielenpiirteen osalta.

4.1.2 Reaaliaika- ja näennäisaikametodit

Sosiolingvistiikassa kielenmuutosta ja sen vaiheittaista etenemistä voidaan tutkia reaali- tai näennäisaikameteodein. Reaaliaikametodissa kielenmuutosta tarkastellaan kahtena tai useampana eri ajankohtana saman ikäryhmän kesken. Tällöin on kyse pitkittäisseuruututkimuksesta, jossa kielen puhujaa on haastateltu ensi kerran esimerkiksi vuonna 1977, ja tämän jälkeen tutkittavaa on tavoiteltu uudelleen haastateltavaksi esimerkiksi kymmenen vuoden kuluttua, niin kuin TAPU-hankkeessa on tehty. Näennäisaikametodissa tarkastellaan eri ikäryhmien kieltä samanaikaisesti tietynä ajankohtana ja tehdään päätelmiä kielessä tapahtuvista muutoksista ikäryhmien välisten erojen myötä. Tutkielmani ei edusta pitkittäisseuruututkimusta, mutta sen metodologinen lähtökohta on reaaliaikametodissa, kun tarkastelen kielenmuutosta yksittäisen kielenpiirteen osalta saman ikäryhmän edustajilla kahtena eri vuonna. Tutkielmassani ajankohdat ovat vuodet 1977 ja 2019 ja tutkittavien iät sijoittuvat 18–22-vuotiaisiin. Tutkittavat henkilöt edustavat saman yhteisön nuoria eri ikäpolvessa ja ovat sosioekonomisilta taustoiltaan valittu edustamaan samoja kriteereitä kuin ensimmäisenä aineistonkeruuvuotena. Tällainen edustaa myöskin reaaliaikametodia sen

trenditutkimusta painottavassa haarassa. (Mustanoja 2011: 57–60; Kurki 2005, 31–34.) Tutkielmani saa myös sosiolingvistisen näennäisaikametodin piirteitä, kun vertaan kahtena eri aikana kerättyjä aineistoja toisiinsa. Metodi kuvastaa vertailujen myötä, miten eri sukupolvet käyttävät kieltä tarkasteltavina ajanhetkinä (Mustanoja 2011: 53).

4.2 Hämäläismurteet

Hämäläismurteita puhutaan Etelä-Suomessa ja ne luokitellaan suomen kielen länsimurteisiin perinteisen murrejaottelun mukaan. Hämäläismurteet jaetaan edelleen alamurrealueisiin, joista perihämäläinen voidaan katsoa yhdeksi keskeisimmistä. Muita hämäläisiä aluemurteita ovat Ylä-Satakunnan sekä etelä- ja kaakkoishämäläiset murteet. Tutkielmani aineisto edustaa perihämäläistä murretta, kun sen edustajat ovat syntyneet ja eläneet Tampereella, mikä sijoitetaan perihämäläisten murteiden alueen länsipuolelle. (Rapola 1990: 106, 116–118.) Esitän seuraavaksi muutamia esimerkkejä hämäläismurteiden tyypillisistä piirteistä, jotka koen havainnollistavina esimerkkeinä hämäläismurteista kerrottaessa (Rapola 1990: 118–123; Mustanoja 2011: 36). Listatut piirteet olen valinnut siten, että piirteitä voi löytää tutkielmani litterointikatkelmista.

Esimerkkejä perihämäläisistä murrepiirteistä:

- 1) *ts:n* vastineena vaihtelematon *tt* (*mettä* : *mettän*)
- 2) diftongien avartuminen (*nuari*, *siällä*)
- 3) jälkitavujen *eA*-vokaalilyhtymän pidentyminen (*kaikkee*, *laskee*)
- 4) yleiskielen *d:n* vastineena *l* tai *r*
- 5) painottoman tavun *i*-loppuisen diftongin jälkikomponentin kato (*puhu*, *mittanen*)
- 6) verbin pikapuhemuodot (*em mää tiä*, *ei viä*)

4.3 Jälkitavujen *A*-loppuiset vokaaliyhtymät

Tutkielmassani tarkasteltavat kielenpiirteet, *iA* ja *UA*, kuuluvat sanojen eri tavuihin peräkkäisinä vokaaleina ja edustavat tällöin vokaaliyhtymiksi kutsuttuja kielenpiirteitä suomen kielessä. Muita vokaaliyhtymiä suomen kielessä on *eA*- ja *OA*. (VISK: § 25.)

Vokaaliyhtymiä voi tarkastella erikseen, mutta niiden tarkastelemista yhtenä piirreryhmänä puoltaa esimerkiksi havainnot siitä, että *A*-loppuisina yhtyminä ne muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden ja yhtymäpareissa on yhtäläisyyksiä niiden variaationedustuksissa Suomen murteissa. (Kurki 2005: 179; Mustanoja 2011: 242.) Jälkitavujen *A*-loppuisissa vokaaliyhtymissä voidaan siis kuulla murteellisia eroja niiden ääntämisessä (Kurki 2005: 182). Tutkielmani valinta tarkastella *iA*- ja *UA*-yhtymiä yhdessä liittyy esitettyihin tosiasioihin siitä, että hämäläismurteissa ei tyypillisesti kuulla näiden vokaaliyhtymien oikenemista ja niiden pitkävokaalisten varianttien edustus on ollut hyvin satunnaista (Mustanoja 2011: 237–238). Kullakin vokaaliyhtymällä on omat kieliopilliset muotoryhmänsä, joissa yhtymiä havaitaan. Muotoryhmät esittävät yhtymien morfologisia säännöllisyyksiä ja rakenteita (Kurki 2005: 180–182). Tutkielmani kannalta oleellisten *iA*- ja *UA*-yhtymien muotoryhmät käydään läpi analyysissa.

5 ANALYYSI

Tutkielmani analyysi rakentuu kielenpiirteiden yksityiskohtaiselle tarkastelemiselle. Muodostan analyysini kvantitatiivisen sekä kvalitatiivisen metodin keinoin.

Kvantitatiivista tutkimusmetodia mukailleen olen poiminut *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymiä sisältävät lekseemit kunkin tutkittavan haastattelusta ja eritellyt yhtymien määrät taulukoihin haastatteluvuoden mukaan (taulukot 2, 3, 6 ja 7). Taulukot esittävät vokaaliyhtymän esiintyvyyden ja sen variaation tutkittavan puheessa. Selvyyden vuoksi kuvaan vokaaliyhtymien esiintyvyyden myös prosentuaalisesti. Näiden pohjalta olen tehnyt myös vuosien sukupuolittaista jakautumista yhtymien käytön suhteen (taulukot 4 ja 8). Edellisten lisäksi kielensisäisiin tekijöihin perustuen olen muodostanut yhtymien muotoryhmittäistä jakautumista kuvaavat taulukot (5 ja 9).

Taulukoiden lisäksi kvalitatiivinen analyysi auttaa minua pureutumaan yksityiskohtaisemmin vokaaliyhtymien esiintymiin. Esiintymien laadullinen tarkastelu niiden kontekstien kautta tukee taulukoiden numeeristen tulosten tulkintaa. Kvalitatiivinen analyysi rakentuu vokaaliyhtymien käsittelemiselle erikseen: Ensimmäisenä erittelen *iA*-yhtymien esiintymät ja tuon esiin niiden ympärillä olevaa kontekstia kielensisäisiin tekijöihin tukeutuen. Tämän jälkeen analysoin *UA*-vokaaliyhtymää ja sen esiintyvyyttä. Analysoin vuoden 2019 aineistoa laajemmin, sillä odotan analyysini osoittavan, että vokaaliyhtymien variaatio on runsaampaa jälkimmäisenä vuonna. Vuoden 2019 painotuksen ohella teen vuosien välistä vertailua sukupuolittaisen jakauman sekä yksilökohtaisten havaintojen kautta.

5.1 Jälkitavujen *iA*-vokaaliyhtymä

Ensiksi esittelen *iA*-yhtymän varianttien edustuksen kummankin aineistonkeruuvuoden kautta. Tämän jälkeen erittelen *iA*-yhtymän variaatiota sen muotoryhmien perusteella. Näiden jälkeen esitän muutamia yksittäisiä huomioita, joita voidaan liittää *iA*-vokaaliyhtymän käyttöön aineiston poimintojen näkökulmasta.

iA-päätteiset nominit (*biologia, asia*) olen jättänyt analyysin ulkopuolelle sanojen vaihtelemattomuuden vuoksi. Tämän lisäksi analyysin ulkopuolelle jää länsimurteille tyypillinen diftongien avartuminen, jossa *iA*-yhtymää esiintyy sanaa äännettäessä (*sittev viä, em mää tiä*) (Rapola 1990: 59), niin kuin myös *MA*-infinitiivin illatiivimuotoihin kallistuvat tapaukset (*sumpliin*) sekä edelleen heikosti kuuluvat sanat, joiden päättevarianttien kuuleminen jää kovin tulkinnanvaraiseksi arvailuksi. (Kurki 2005: 182.)

5.1.1 Katsaus *iA*-yhtymän variaatioon

Tässä osassa tarkastelen *iA*-vokaaliyhtymän esiintyvyyttä tutkielmani aineistossa yleisesti. Painotan aineistonkeruuvuosien yleisiä huomioita *iA*-yhtymän variaatiossa nuorten välillä. Vokaaliyhtymän tarkastelu muotopiirteittäin tapahtuu seuraavassa alaluvussa.

Seuraavat taulukot ilmentävät *iA*-yhtymän edustuksen tutkittavien puheessa. Olen eritellyt taulukot haastatteluvuosien mukaan niin, että ensimmäisenä esitän vuoden 1977 aineiston esiintymät.

Taulukko 2. Vuoden 1977 aineiston *iA*-yhtymän esiintyvyys prosentuaalisesti.

nimi	<i>iA</i> -edustuma	<i>ii</i> -variantti	yhteensä
Taina	160 (95%)	9 (5%)	169
Timo	101 (95%)	5 (5%)	106
Taneli	92 (98%)	2 (2%)	94
Tiina	142 (100%)	- (0%)	142
Tuija	86 (89%)	11 (11%)	97
Tommi	61 (100%)	- (0%)	61
yhteensä	642 (96%)	27 (4%)	669

Taulukko 3. Vuoden 2019 aineiston *iA*-yhtymän esiintyvyys prosentuaalisesti.

nimi	<i>iA</i> -edustuma	<i>ii</i> -variantti	yhteensä
Jenni	85 (87%)	13 (13%)	98
Juho	51 (100%)	- (0%)	51
Juuso	76 (99%)	1 (1%)	77
Johanna	60 (83%)	12 (17%)	72
Johannes	33 (26%)	92 (74%)	125
Aino	109 (97%)	3 (3%)	112
yhteensä	413 (77%)	121 (23%)	534

Taulukosta 2 nähdään, että vuonna 1977 kerätyssä aineistossa *iA*-yhtymä esiintyy yhteensä 669 kertaa. Esiintymien määrään (100 prosenttia) suhteutettuna vuoden 1977 variaatioissa korostuu yleiskielen mukainen *iA*-yhtymä (96 prosenttia), ja *ii*-yhtymä varioi nuorten puheessa neljän prosentin verran. Vaikka vuoden 1977 aineistossa painottuu selkeästi yleiskielen mukainen *iA*-edustus, on mielenkiintoista huomata, että kahdella tutkittavalla vokaaliyhtymä saa ehkäpä hieman yllättävääkin vaihtelua. Tainan ja Tuijan aineistossa yhtymän variaatio on suurinta, vaikka esiintymät ovatkin 9 ja 11 kappaleen luokkaa (esimerkit 1–2). Variaatio on tällöin satunnaista, sillä kummankin aineistossa vokaaliyhtymä pysyy vaihtelemattomana suurimman osan aikaa (esimerkit 3–4). Tainalla variaatio on viisi prosenttia ja Tuijalla 11 prosenttia. On esitetty, että hämäläismurteissa *iA*- ja *UA*-yhtymissä on havaittu ainoastaan satunnaisia vokaalin pidentymiä ja painotus on ollut *iA*-yhtymän sellaisenaan pysymisessä. Tämä on tullut esiin muun muassa aiempien TAPU-aineistojen tutkimuksissa. (Mustanoja 2011: 237–238.) Tästä esimerkkinä Tiinan ja Tommin puhekieli, joissa *ii*-varianttia ei esiinny lainkaan (esimerkit 5–6).

- (1) Taina (1977): *kiärrettiin **kaikkia** noit **tommosii liittojuhlia** ja **kaikkii** noita, mitä niitä ny on niitä (niitä) kilpailuja ja **tämmösiä***
- (2) Tuija (1977): *niitä **semmosii, pitkiä**, kolmikerroksisia taloja*
- (3) Taina (1977): *koko porukka oli koossa ja ste oli ihan näitä, outojakin näitten, **uusia ystäviä**. näitä **henkilökohtasia ystäviä** sitte.*
- (4) Tuija (1977): *siä joutu aina kahdeksaan saakka olee ja tekeen **(tommo)sia** kahdeksan **yhdeksäntuntisia työpäiviä***
- (5) Tiina (1977): *mää vaan ihastun ne oli **semmosia mustia piäniä** kum mä niitä kävin aina kattomassa siällä --*
- (6) Tommi (1977): *kavereita sai mutt ei, tosiaam mitään kovin niinku, **syvällisiä** ihmissuhteita, ehtinys **solmia***

Samankaltainen edustus yhtymän variaatiossa ilmenee myös tuoreemmalla haastatteluryhmällä. Vuoden 2019 aineistossa *iA*-yhtymä saa yhteensä 534 esiintymää, mikä on hieman vähemmän verrattuna vuoteen 1977. Vuoden 2019 aineisto noudattaa sekin *iA*-yhtymän osalta yleiskielen mukaista vaihtelematonta muotoa, sillä muotoa esiintyy 413 kappaletta, mikä on 77 prosenttia koko aineistosta (esimerkit 7–9).

(7) Juho (2019): *om **piitempiä hetkiä** ettei tu yhtään _asiakasta että*

(8) Aino (2019): *kum me oltim pikkusiskonkaa **piänempiä** ni*

(9) Juuso (2019): *ku siin _on, ihan, kivikkoo pelkästään, **teräviä kiviä** pohjassa --*

Vuoden 2019 *ii*-variantin edustus on verrattain runsaampaa vuoden 1977 nuorten puheeseen, sillä aineistossa esiintyy 121 kappaletta vokaaliyhtymän pidentymää. Vastaavasti sama edustus vuonna 1977 on 27. *Ii*-variantin edustus näyttääkin olevan 23 prosenttia kokonaisesiintymien määrästä vuonna 2019, mikä on korkeampi tulos vuoteen 1977 verrattuna (4 prosenttia). Ei tule kuitenkaan ohittaa sitä tosiasiaa, että vuoden 2019 runsahko *ii*-variantin käyttö ei jakaudu tasaisesti tutkittavien kesken, vaan se kohdentuu yhteen puhujaan. Johanneksen aineistossa esiintyy reippaasti *ii*-loppuisia muotoja, joten variantin korkea edustuminen korostuu miltei kokonaan tämän tutkittavan toimesta (esimerkit 10–12).

(10) Johannes (2019): *siä kyl saa **sellasi** niñku **tunnelmallisii** kuvii.*

(11) Johannes (2019): *ainoo mitä me ollaan tehtyn niim-- **heññitysharjotuksii** ja*

(12) Johannes (2019): *katoij **kämppii** Kalevast*

On mielenkiintoista huomata, että molempina aineistonkeruuvuosina *iA*-yhtymä voi edustua lähekkäin olevissa sanoissa sekä vaihtelemattomana että pitkänä muotona. Tutkittava saattaa ensiksi pitäytyä vaihtelemattomassa *iA*-edustuksessa, mutta sitten yhtymä edustuukin pitkänä siitä seuraavan läheisen sanan kanssa (esimerkit 13–14) tai toisin päin (esimerkit 15–17). Poikkeuksina tästä kummankin vuoden sellaiset tutkittavat, joiden puheessa yhtymän

variaatiota ei tapahdu lainkaan (esimerkit 18–19). Lisäksi vuonna 2019 Jennin ja Johanneksen puheessa painottuvat *iA*-yhtymän pitkät muodot esimerkiksi silloin, kun yhtymätapaukset ovat peräkkäin tai vastaavasti kovin lähellä toisiaan (esimerkit 20–21).

(13) Timo (1977): *ne on **sellasia** henkilöitä jotka ei o emeks **sellasii** jotka ei oj jat- jakanut tikkunekkuja*

(14) Taina (1977): *-- kiärrettiin **kaikkia** noit **tommosii liittojuhlia** ja **kaikkii** noita, mitä niitä ny on niitä -- **tämmösiä***

(15) Johanna: *tutustu aina et kut tehtii ja tolleen niin sin tosi **äkkii** oppitunteen **uusii ihmisiä***

(16) Taneli (1977): *jonkiv verran **tolsii** jotai, **sarjakuvia** (että).*

(17) Tuija (1977): *tääl_om paljo, jokku on Karjalasta kotosit **tommosii** just, **vanhempia ihmisiä** ja*

(18) Tiina (1977): *mää vaan_ ihastun ne oli **semmosia mustia piäniä** kum mä niitä kävin_aina kattomassa siällä ja*

(19) Juho (2019): *nythän ne, tohon stä, isoo **jäähallia**, pistää just pystyyn_että*

(20) Jenni (2019): *paljon niñku, tehnyj just **semmosii pienempiä kaupunkilomii.***

(21) Johannes (2019): *siä on_oikestis **sellasii piäniä kujii** ja portaita*

Taulukko 4. *iA*-yhitymän esiintyvyys jaoteltuna haastatteluvuoden ja sukupuolen mukaan.

sukupuoli	vuosi	<i>iA</i> -edustuma	<i>ii</i> -variantti	yhteensä
tytöt	1977	388 (95%)	20 (5%)	408
tytöt	2019	254 (90%)	28 (10%)	282
pojat	1977	254 (97%)	7 (3%)	261
pojat	2019	160 (63%)	93 (37%)	253

Kun variaation sukupuolittaista jakaumaa verrataan vuositasolla taulukon 4 perusteella, huomataan, että vokaaliyhitymän pidentyminen muotoon *käsii* edustuu vuonna 1977 yleisemmin nuorten naisten puhekielessä. Vuonna 1977 assimiloitunutta *ii*-varianttia edustuu nuorilla naisilla yhteensä viisi prosenttia ja miehillä vastaava luku on kolme prosenttia. Taulukosta 4 nähdään myös, että *iA*-vokaaliyhitymiä sisältäviä sanoja esiintyy tällöin myös nuorten naisten haastatteluissa miehiä enemmän. Sanojen määrällinen ero sukupuolten välillä vuonna 1977 on 147.

Vuoteen 1977 verrattuna taulukosta 4 selviää, että vuonna 2019 *ii*-variantti edustuu yleisemmin nuorten miesten puheessa kuin naisten. Tähän on kuitenkin iso vaikutus Johanneksen variaationedustuksella. Hänellä vokaalin pidentymän käyttö näyttää olevan enemmänkin sisäistettyä kuin satunnaista. Johanneksen idiolekti sisältää merkittävästi enemmän puhekielellistä assimiloitunutta *ii*-varianttia (74 prosenttia). Johannes näyttäisikin olevan vuoden 2019 pojista ainoa laatuaan, sillä vastaavasti kahden muun pojan kohdalla pitkittäisvokaalistumista ilmenee vain Juusolla prosentin verran (esimerkki 22). Vuoden 2019 nuorten naisten *ii*-varianttien edustus lähentelee vuoden 1977 määrää, sillä vuonna 2019 tytöillä *iA*-yhitymä tapahtuu 27:ssä muodossa, mikä tarkoittaa prosentuaalisesti kymmentä.

Mikäli variaationedustusta tarkastellaan sukupuolijakauman perusteella vuosia toisiinsa verraten, nähdään, että naisilla *ii*-variantin edustus kasvaa viidellä prosentilla vuonna 2019. Miehillä vastaava edustus on 34 prosenttia. Miesten suurehko ero tähän selittyy osittain Johanneksen variaationedustuksella.

(22) Juuso (2019): *ala-asteel_oli niñku opettajii* jotka puhu

Vaikka sukupuolten välinen vertaaminen osoittaaakin kasvanutta *iA*-yhtymän oikeenemistä yksilötasolla, *iA*-yhtymän vaihtelemattomuus on edelleen vahvana tamperelaisnuorten puhekielessä vuonna 2019. Kumpanakin vuonna yleiskieltäkin noudattava vaihtelematon *iA*-muoto on käytössä lähes 90 prosenttisesti. Puhekielen piirteeksi luokiteltu assimiloitunut *ii*-variantti näyttää olevan yleisesti heikkoa, kun tuloksia vertaa haastatteluvuosien välillä. Edeltävistä poikkeuksena vuoden 2019 tutkittava, jolla yhtymän assimilaatioedustus korostuu muista tutkittavista poikkeuksellisen paljon. Niin kuin voi 1970-luvun aineistosta päätellä, tällainen runsas assimilaatioedustus ei ole vanhastaan ominainen hämäläismurteiden puhujalle (Mustanoja 2011: 237).

5.1.2 *iA*-yhtymän variaation tarkastelu muotoryhmittäin

Seuraavana tarkastelen *iA*-yhtymää sen muotoryhmien kautta. Jälkitavujen *iA*-vokaaliyhtymien esiintymisympäristöt voivat olla seuraavat: **iδA*-loppuiset supistumaverbit ja niiden johdokset (*hävitä : häviän*), *i*-vartaloisten nominien yksikön partitiivimuodot (esimerkki 23), *iA*-loppuiset monikon partitiivimuodot (esimerkki 24), *i*-vartaloisten verbien 1. infinitiivin muodot (esimerkki 25) sekä tietyt partikkelit ja adverbit (esimerkit 26 ja 27). Ensimmäisestä muotoryhmästä ei etsintöjeni mukaan löytynyt edustumia, joten siksi kirjoitan esimerkit alkamaan seuraavan muotoryhmän (*i*-vartaloiset nominit) kohdalta. Tämän vuoksi en myöskään käsittele **iδA*-loppuisia supistumaverbejä analyysissä enkä listaa muotoryhmää taulukoihin.

(23) Taina (1977): *ja aina tuli jotaim mitallia*

(24) Aino (2019): *niill_o jotejkis suurempia odotuksia sitte*

(25) Taneli (1977): *viime kesänä^{ku} sai pyüriüt tossa pitkin, kaupunkia sillo autol(la)*

(26) Johannes (2019): *ehk haluisin_ihav vaan sen takia muuttaa johki*

(27) Aino (2019): *siihe vaa opettaja' puuttu tosi äkkiä*

Taulukko 5. *iA*-vokaaliyhtymän esiintyvyys muotoryhmittäin.

muotoryhmä	1977					2019				
	<i>iA</i>	<i>ii</i>	yht.	<i>iA</i> %	<i>ii</i> %	<i>iA</i>	<i>ii</i>	yht.	<i>iA</i> %	<i>ii</i> %
yks. partitiivit	137	2	139	99%	1%	101	18	119	85%	15%
mon. partitiivit	452	21	473	96%	4%	283	96	379	75%	25%
verbien 1. infinitiivi	26	-	26	100%	0%	15	2	17	88%	12%
partikkelit	19	2	21	90%	10%	9	3	12	75%	25%
adverbit	8	2	10	80%	20%	6	2	8	75%	25%
yhteensä	642	27	669	96%	4%	414	121	535	77%	23%

Taulukko 5 kuvastaa *iA*-vokaaliyhtymän edustumaa sen muotoryhmäjaottelun osalta. Muotoryhmien esiintymät on listattu kappalemäärein ja jokaisen ryhmän variaatioedustusta kuvataan myös erikseen prosenttiluvuin, jotta variaation huomaaminen on selkeämpää.

Taulukosta voidaan nähdä, että laajin esiintymä on monikon partitiivin muotoryhmällä kumpanakin vuonna. Vuonna 1977 tähän muotoryhmään kuuluvia ilmauksia esiintyy aineistossa yhteensä 473 kappaletta, joista 21 kappaletta edustuu yhtymän *ii*-varianttina (esimerkki 28). Tässä *iA*-yhtymä edustuu 96 prosenttisesti vaihtelemattomana, mikä puoltaa muutenkin vuoden 1977 ääntämyksiä yhtymän vaihtelemattomuudesta (esimerkki 29). Vuoden 1977 muissa yhtymän muotoryhmissä *ii*-variantin edustuminen on vähäisempää, kun jokaisen muun ryhmän edustuminen pidentyneenä *ii*-varianttina on nollan ja kahden kappaleen välillä. Huomioitavaa on, että näiden ryhmien kohdalla variaationedustus voi näyttää suurehkolta verrattuna monikon partitiivin ryhmän variaation prosentuaalisuuteen, mutta prosentit tulee suhteuttaa kunkin ryhmän kokonaisesiintymien määrään, jolloin niiden variaation edustus on olematonta tai kovin vähäistä. Esimerkiksi partikkelien ja adverbien kohdalla *ii*-variantteja on kummassakin muotoryhmässä kaksi kappaletta. Nämä edustumat tulevat ilmi Tainan ja Tanelin

puheessa (esimerkit 30 ja 31). Tämän tuloksen perusteella partikkeleissa *ii*-varianttia edustuu kymmenen prosenttia kokonaisesiintymistä (100 prosenttia) ja adverbissa vastaava prosenttiluku on kaksikymmentä. Tähän liittyen myös vuoden 2019 partikkelien muotoryhmän *ii*-varianttien edustus saattaa vaikuttaa runsaalta. Partikkelien 25 prosentin vaihtelu edustuu kuitenkin vain yhden tutkittavan myötä, mikä selittyy Johanneksen puheen kautta. Johanneksella esiintyy jälkitaivun *iA*-loppuisia partikkeleita yhteensä neljä kappaletta, joista kolme neljäsosaa toteutuu *ii*-varianttina.

(28) Tuija (1977): *joo. siä oli **semmosii**, ne oli nyt semmosia vähän kuj jotaim parakkeja mutta.*

(29) Tommi (1977): *uudet_oppettajat_oli kyllä **kauheennäkösiä**, **semmosia vanhoja ja***

(30) Taina (1977): *se ei ollut mitenkään että, **yhtäkkiä** katottii et katos noiki on tuåla ja*

(31) Taneli (1977): *pääsi sen **takii** (vähän)*

Myöskin vuonna 2019 monikon partitiiviin luokiteltuja ilmauksia esiintyy aineistossa eniten. Muotoryhmän edustumia on yhteensä 380 kappaletta, joista vaihtelematonta *iA*-muotoa on 284 kappaletta ja *ii*-muotoa 96 kappaletta (esimerkit 32–33). Näin ollen muotojen prosenttiosuudet ovat 75 ja 25. Adverbien muotoryhmä saa vähiten ilmauksia kumpanakin vuonna. Ilmauksia esiintyy kahdeksasta kymmeneen kappaletta. Tässä myös vuosien prosenttiosuudet lähenevät toisiaan, kun vuonna 1977 adverbissa edustuu *ii*-varianttia 20 prosenttisesti ja vuonna 2019 25 prosenttisesti. Vuosien eroavaisuutta kuvaa se, ettei verbien 1. infinitiivi saa lainkaan *iA*-yhtymän vaihtelua vuonna 1977, mutta vuonna 2019 se saa muutaman vaihtelevan tapauksen. Tämä ilmenee Johannan ja Johanneksen puheessa. On mielenkiintoista, että kummallakin esiintyy verbin 1. infinitiivin mahdollista *ii*-varianttia ainoastaan kerran muotoryhmän ilmauksista ja enimmäisä määrin tähän muotoryhmään sijoitetut ilmaisut edustuvat kuitenkin yleiskielenmukaisena *iA*-muotona. Kiehtovaa on myöskin se, että Johannan ja Johanneksen pitkä *iA*-vokaaliyhtymän edustus 1. infinitiivin verbistä on sama (esimerkit 34–35).

(32) Juho (2019): *em muista muita kyllä, **semmosia erikoisia**.*

(33) Jenni (2019): *et ne on **opettajii** mut sit tavallan ne on, kaverillisia myöskiv välillä*

(34) Johanna (2019): *et edelleen tykkään **tanssiin** ni*

(35) Johannes (2019): *tykkäsin **tanssii** myös uudelleen si^t mun oikeet vanhat*

5.2 Erityisiä huomioita *iA*-vokaaliyhtymästä

iA-yhtymän yksikön partitiivin muodoista voi havaita mielenkiintoisen ilmiön, mitä ilmenee vuonna 1977 kerätyssä aineistossa. Näissä tapauksissa monikon partitiivi muuttuu useampaan otteeseen tutkittavilla yksikön partitiiviksi tai toisin päin. Tutkittava saattaa käyttää ilmaisusta yksikön partitiivimuotoa, vaikka lauseen semantiikka niin sanotusti vaatisi jäsenekseen monikon partitiivimuodon, jossa esimerkiksi esiintyy *A*-päätte ja monikon tunnuksena *j* monikkovartalossa (*kasseja, lenkkejä*). Vaikka tällainen on kuitenkin satunnaista tutkittavien puheessa, tätä havainnollistava esimerkki löytyy Tainan puheesta, kun hän käyttää yksikön partitiivia lausesemantiikan olettaessa monikkomuotoa (esimerkki 36). Lisäksi poiminnat yksikön partitiivin muotoryhmään saavat (lisä)esiintymiä, kun muotoa käytetään monikon genetiivin sijasta (esimerkit 37–38).

(36) Taina (1977): *ja kans just noita kaikkia **seuraleikkiä** leikittiin ku se oli tua, Messukylän tyväentalon siä kellarissa.*

(37) Timo (1977): *isä tuli sitte opettaks ni sinaa, oli niñkuv vähä, jännitti nitä **tuntia** alussa.*

(38) Taneli (1977): *mä on kaks kertaa käyny, **muutamia** sukeltajien kans tua Maltalla, sukeltamassa.*

Näiden lisäksi erityisen huomion saa seuraava ilmiö: *iA*-tapauksia voisi poimia aineistosta enemmänkin, mikäli adjektiivin omaisia pronomineja *sellainen* tai *semmoinen* esiintyisi tutkittavien puheessa ilmauksen *semmo(i)teita* sijasta. Esimerkiksi Ainon puheessa kuulee *tämmötteitä-* ja *semmotteita-*ilmauksia, joiden tilalle voisi sopia ilmaukset *tällaisia* ja *sellaisia*

(esimerkki 39). Muodoista katoaa myös satunnaisesti painottoman tavun *i*-loppuisen diftongin jälkikomponentti hämäläismurteille tyypillisen edustuman mukaan (Rapola 1990: 121).

(39) Aino (2019): *siäl_on tämmöttet nuotiopaikat, ja iihan semmoteita mukavia*

Kolmanneksi huomioksi nostan puhekieliset ilmaukset, joissa yleiskieliseksi luonnehdittua muotoa on lyhennetty. Tästä esimerkkinä kirjoitetun kielen substantiivin kirjoitusasun lyhentäminen sanaa äännettäessä (*musiikkia* : *musaa*). Eli mikäli esimerkiksi Johanneksen puheessa esiintyisi yleiskielen mukaista *musiikkia*-ilmausta *musan* sijasta, *iA*-yhtymän esiintymiä olisi enemmän.

Viimeinen erityishuomio liittyy nominin illatiivin sijapäätteeseen. Johanneksella esiintyy kieliopillisen *kotiin*-muodon sijasta muoto *kotia* samassa merkityssuhteessa (esimerkki 40). Pohdin, voisiko tässä olla kyse hämäläismurteiden puhujan taipumuksesta lyhentää sanoja ja avartaa diftongeja. (Rapola 1990: 122; Mustanoja 2011: 372.)

(40) Johannes (2019): *ku ennen tuli, kotia--sit siä ain_oli joku, et_on se sillee, outo tunne koska, tajuu et_e- eei o, koskaan_aikasemmin_elämäs_ollus sillee--*

5.3 Jälkitavujen *UA*-vokaaliyhtymä

Tässä luvussa esitän *iA*-vokaaliyhtymän tarkastelun tapaan nyt *UA*-yhtymän edustuksen aineistonkeruuvuosien 1977 ja 2019 kautta. Analyysin ulkopuolelle jätän *UA*-nominien tarkastelemisen, sillä niissä ei esiinny vanhastaan vaihtelua hämäläismurteissa. Tästä esimerkkinä sana *saippua* ja yksikön persoonapronominien käyttö niiden vaihtelemattomissa muodoissaan, vaikka niistä käytetään vuoden 2019 aineistossa puhekielen mukaisiksi luonnehdittuja lyhyitä muotoja: *mua*, *sua*. (Kurki 2005: 182.) Jätän myös tarkastelun ulkopuolelle epävarmat esiintymät, jotka kuuluvat haastatteluäänitteestä heikosti. Muodot ovat tältä osin liian tulkinnanvaraisia eivätkä puolla tieteellisen tutkimuksen periaatteita. (Mustanoja 2011, 50.) Analyysin ulkopuolelle jätän edelleen puhekielisiksi tulkittavat verbien pikapuhemuodot (*ne puhuu*, *ne käyttäytyy*), joissa kyse on konsonanttien kadosta (Mielikäinen 2009:18).

Lisäksi vuoden 1977 aineistossa *UA*-vokaaliyhtymään luettavaa vaihtelua ei esiinny huomattavasti, jos lainkaan. Tämän vuoksi keskityn *UA*-vokaaliyhtymän kuvaamisessa pitkälti vuoden 2019 aineiston tarkastelemiseen.

5.3.1 Katsaus *UA*-yhtymän variaatioon

Tässä alaluvussa tarkastelen *UA*-vokaaliyhtymän esiintyvyyttä vertailemalla kielenpiirteen variaatiota lähinnä haastatteluvuosien, sukupuolijakauman ja myöskin yksilöiden välillä. Vokaaliyhtymän muotopiirreanalyysin teen seuraavassa alaluvussa. Analysoidessani aineistoa otan tarkasteluuni mukaan kvantitatiivisen tutkimusmetodiin kuuluvia havainnollistavia taulukoita. Taulukot ilmentävät kielenpiirteen esiintymiä yleisesti ja auttavat tuomaan aineistossa ilmenevää kielenpiirteen variaatiota selkeämmin esille. Sociolinguistikassa käytetyt taulukot tavallisesti tuovat esiin tarkasteltavan kielenpiirteen varianttien esiintymistiheyden ja sen suhteellisen jakauman. (Kurki 2005: 42.)

Taulukko 6. Vuoden 1977 aineiston *UA*-yhtymän esiintyvyys prosentuaalisesti.

nimi	<i>UA</i> -edustuma	<i>UU</i> -variantti	yhteensä
Taina	20 (100%)	- (0%)	20
Timo	17 (100%)	0 (0%)	17
Taneli	4 (100%)	- (0%)	4
Tiina	12 (100%)	- (0%)	12
Tuija	27 (93%)	2 (7%)	28
Tommi	17 (100%)	- (0%)	17
yhteensä	96 (98%)	2 (2%)	98

Taulukosta 6 ilmenee, että vuonna 1977 *UA*-vokaaliyhtymä pysyy muutoin vaihtelemattomana, mutta kahden prosentin variaatiota tapahtuu yhden tutkittavan myötä. Tuijan puheessa yhtymä edustuu avartuneena *UU*-muotona kaksi kertaa², mikä osoittaa seitsemän prosentin esiintymää Tuijan kaikista *UA*-poiminnoista. Taulukko osoittaa myös, että Tuijan puheessa *UA*:n esiintymiä on myös eniten vuoden 1977 aineistosta. Vähiten mainintoja esiintyy Tanelin puheessa, jolla jälkitavun *UA*-yhtymää sisältäviä sanoja on neljä kappaletta (esimerkki 41). Kahden muun nuoren miehen esiintymät vuonna 1977 jakautuvat tasaisesti osoittaen *UA*-

² Muodot esitetään *UA*-yhtymän muotoryhmiä käsittelevässä luvussa 5.3.2.

esiintymiä olevan kummallakin 17 kappaletta (esimerkit 42–43). Tiinan puhe näyttää saavan nuorista naisista vähiten *UA*-yhtymiä sisältäviä ilmauksia (12 kappaletta) Tiinan sijoittuessa 20 ilmauksella Tiinan ja Tuijan väliin.

On mielenkiintoista, ettei *UA*-yhtymä saa vuonna 1977 suurempaa vaihtelua, sillä tapauksia verratessa *iA*-yhtymän variaatioon, huomataan, että neljällä kuudesta tapahtuu variaatiota *iA*-yhtymän tapauksissa, mutta *UA*-yhtymän kohdalla tätä tapahtuu vain Tuijan puheessa. Vuoden 1977 aineiston Tiinalla ja Tommilla ei tapahdu variaatiota kummankaan yhtymän sanoissa (esimerkit 43–44).

(41) Taneli (1977): *siä näkee, kolkyt metrin syvyydessä kiv viä eteesä, ilmal lamppua.*

(42) Timo (1977): *se oli -- melko paljon semsta, **rajua** ja, nim paljo semsta riitelyä ja*

(43) Tommi (1977): *se oli kylä, kiva paikka **asua***

(44) Tiina (1977): *se oli ^sitten_aina semmosta, kurasta **touhua** että*

Taulukko 7. Vuoden 2019 aineiston *UA*-yhtymän esiintyvyys prosentuaalisesti.

nimi	<i>UA</i> -edustuma	<i>UU</i> -variantti	yhteensä
Jenni	32 (86%)	5 (14%)	37
Juho	30 (100%)	- (0%)	30
Juuso	44 (98%)	1 (2%)	45
Johanna	34 (79%)	9 (21%)	43
Johannes	9 (25%)	27 (75%)	36
Aino	25 (86%)	4 (14%)	29
yhteensä	174 (79%)	46 (20%)	220

Yllä oleva taulukko 7 havainnollistaa vastaavasti jälkimmäisen aineistonkeruuvuoden esiintymiä. Nähdään, että vuoden 2019 haastatelluilla nuorilla esiintyy enemmän *UA*-yhtymän variaatiota kuin vuoden 1977 nuorilla. Yhtymän pitkää muotoa käytetään yhteensä 46 kertaa, mikä osoittaa 20 prosentin esiintymää kaikista *UA*-yhtymään poimituista sanoista. Tämä prosenttiosuus koostuu kaikista vuoden 2019 aineiston nuorista lukuun ottamatta Juhon

aineistoa, jolla yhtymän variaationedustus on nolla prosenttia. Mustanojaan tukeutuen (2011: 36) tällainen edustaa perihämäläistä murretulkintaa siitä, etteivät *UA*-yhtymät oikene hämäläismurteissa (Kettunen 1930). Kuitenkin yhtymien oikeneminen näyttää olevan suhteellisen vähäistä ja satunnaista kaikilla. Tällöin *UU*-variantin edustus ilmenee tutkittavilla 0–18 prosentin välillä.

Tästä poikkeuksen tekee Johannes, jonka puheessa *UU*-variantti edustuu *UA*-muotoa enemmän. Johanneksella *UU*-variantin sisältäviä sanoja kuullaan 27 kappaletta ja vaihtelemattoman *UA*-muodon yhdeksän kappaletta. *UU*-variantti edustuu Johanneksella 75 prosenttisesti. Niin kuin käy *iA*-yhtymän analyysistä ilmi, niin *UA*-yhtymänkin kohdalla Johanneksen variaationedustus saa aikaan sen, että vuoden 2019 pojilla yhtymän oikeneminen (*kettuihuu, tuli oltuu*) edustuu 25 prosenttisesti.

Taulukko 8. *UA*-yhtymän esiintyvyys haastatteluvuoden ja sukupuolen mukaan.

sukupuoli	vuosi	<i>UA</i> -edustuma	<i>UU</i> -variantti	yhteensä
tytöt	1977	57 (97%)	2 (3%)	59
tytöt	2019	91 (83%)	18 (17%)	109
pojat	1977	38 (100%)	- (0%)	38
pojat	2019	83 (75%)	28 (25%)	111

Taulukko 8 kuvaa *UA*-yhtymän sukupuolittaista jakaumaa. Nuorten naisten luku yhtymän oikenemisen edustuksesta vuonna 2019 on 17 prosenttia, kun naisten puheessa *UA*-tapauksia esiintyy 109 kappaletta, joista 91 (83 prosenttia) edustaa yhtymän vaihtelematonta muotoa. Vuonna 2019 naisten variaationedustus ilmenee tasaisena, sillä se vaihtelee heillä yhteensä 4–9 kappaleen, eli 14–21 prosentin välillä³. Eniten variaatiota kuullaan Johannan puheessa (esimerkki 45), mikä sijoittaa hänet variaation vertailussa Johanneksesta seuraavaksi, kun tarkastellaan koko 2019 aineistoa.

Taulukko 8 osoittaa vuoden 1977 *UA*-yhtymän vähittäistä – lähes olematonta vaihtelua. Vuoden 1977 luvut osoittavat, että nuorilla miehillä vaihtelua ei kuulla lainkaan (esimerkki 46) ja naisilla *UU*-varianttia edustuu vain kahden tapauksen johdosta Tuijan puheessa⁴.

³ Luvut poimittu taulukosta 7 sivulta 27.

⁴ Ks. tapausesimerkki 60 s. 32 ja 69 s. 33.

Taulukot 6–8 osoittavat myös vuosien välisen eroavaisuuden *UA*-yhtymiä sisältävien tapauksien määrän suhteen. Voidaan todeta, että vuonna 2019 ilmauksia on yli kaksi kertaa enemmän (220 kappaletta) kuin vuonna 1977 (97 kappaletta). Lisäksi taulukon 10 (ks. s. 35) perusteella voidaan tehdä havainto, että vuonna 1977 *UA*-yhtymä säilyttää vaihtelemattoman edustuksensa yli 95 prosenttisesti, kun vastaava luku vuonna 2019 on 79 prosenttia.

(45) Johanna (2019): *kulttuuria jus- tulee harrastettua ainas- silleen satunnaisesti just teatterissa käytyy elokuvissa*

(46) Tommi (1977): *yleistä tommosta ul^lkoilua lenkkeilyä muuta, ja vähä valokuvausta*

5.3.2 *UA*-yhtymän variaation tarkastelu muotoryhmittäin

Seuraavaksi tarkastelen *UA*-vokaaliyhtymän edustumista sen muotoryhmien kautta. Jälkitavujen *UA*-vokaaliyhtymien esiintymisympäristöt voivat olla seuraavat: *UA*-vartaloiset supistumaverbit (vanhastaan **UδA*) sekä niiden johdokset (esimerkki 47), *U*-loppuisten nominien yksikön partitiivimuoto (esimerkki 48) sekä *U*-vartaloisten verbien *A*-infinitiivi (esimerkki 49). Lisäksi erittelen vielä yhden muotoryhmän⁵, joka on futuuriin viittaava *tulla tekemään* -tyyppinen verbiliitto (esimerkki 50). Verbiliitto voi ilmentyä aineistossa futuurin lisäksi *on tullut tehtyä* -rakenteena, jolloin se viittaa menneeseen tekemiseen (esimerkki 51). Tähän verbiliittoryhmään olen luokitellut myös muut futuuriin tai menneisiin tapahtumiin taipuvaiset ilmaukset, joissa *saada*-verbi on osana (esimerkki 52).

(47) Johannes (2019): *mut mä e haluu olla liikaa töissä.*

(48) Johanna (2019): *suunnitelmissa oj jatkaa siäl nyt_ainakiv viä syksyä että.*

(49) Aino (2019): *ihana saadan nukkua pitkän sum muuta ja.*

⁵ Sanna Salmi (2013) erottaa saman tapaisen *tulla tehtyä* -rakenteen pro gradu -tutkielmassaan. Käytän tutkielmassani rakenteesta samaa nimitystä sen lyhykäisyyden ja semantiikan vuoksi. Ilmaisuihin pitää sisällään niin futuuriset kuin perfektin kaltaiset ilmaukset.

(50) Juuso (2019): *tulee haravoitua sitted syksyllä ja.*

(51) Juho (2019): *tuli Ilveksessä sillom pelattua mutta.*

(52) Taina (1977): *sit ne vanhemmat _opetti meitä et miten saa hyvill luntattua*

Taulukko 9. *UA*-vokaaliyhtymän esiintyvyys muotoryhmittäin.

muotoryhmä	1977					2019				
	<i>UA</i>	<i>UU</i>	yht.	<i>UA</i> %	<i>UU</i> %	<i>UA</i>	<i>UU</i>	yht.	<i>UA</i> %	<i>UU</i> %
* <i>UδA</i> - supistumaverbit	8	-	8	100%	0%	9	10	19	47%	53%
yks. partitiivit	50	1	51	98%	2%	40	18	58	69%	31%
<i>A</i> -inf.muodot	18	1	19	95%	5%	31	9	40	77%	23%
<i>tulla tehtyä</i> - verbiliitot	19	-	19	100%	0%	94	11	105	90%	10%
yhteensä	96	2	98	98%	2%	174	48	222	78%	22%

Yllä oleva taulukko 9 tuo tarkemmin ilmi tutkimani kielenpiirteiden edustumisen sen muotoryhmien kautta. Ensinnäkin havaitaan, että **UδA*-vartaloiset supistumaverbit saavat *UA*-yhtymän kohdalla esiintyvyyttä *iA*-yhtymän supistumatapauksiin verraten. *UA*:n tapaukseen liittyviä entuudestaan **UδA*-vartaloisiin verbeihin kuuluvia ilmauksia esiintyy koko aineistossa yhteensä 28 kappaletta. Esiintymän edustus assimiloituneeseen *UU*-edustumaan on 64 prosenttia vuosien yhteen lasketuista määristä. Tällöin *UU*-variantti edustuu tutkittavien puheessa 36 prosenttisesti niin, että tulosta puoltaa ainoastaan vuoden 2019 aineiston variaation ilmentymä.

Kummankin vuoden vaihtelua saavat supistumaverbit ovat: *haluta*, *touhuta*, *tajuta* ja *tanhuta*. Verbejä nousee esiin muun muassa Tainan, Johannan sekä Johanneksen puheesta (esimerkit 53–57). Taina käyttää puheessaan *tanhuta*-ilmaisua, mikä voidaan lukea *tanhu*-substantiivin verbijohdokseksi (Hakulinen 1959: 211). Ilmaisua esiintyy

vaihtelemattomana Tainan puheessa neljä kertaa edustaen enimmäkseen verbin *MA*-infinitiivin inessiiviä (esimerkki 53). Johannan puheessa sekä *haluta-* että *tajuta-*verbit vaihtelevat satunnaisesti (esimerkit 54–55) niin, että *UA*-muotoja on kolme ja *UU*-variantillisia ilmauksia myös kolme. Johanneksella supistumaverbejä esiintyy yhteensä neljä kappaletta, joista kolmessa vallitsee *UU*-variantin edustus (esimerkki 56). Näissä ilmauksissa kieltomuoto edustuu kolmessa tapauksessa vokaalinpidentymänä, mutta verbin *tajuta* kohdalla supistumaverbi säilyttää *UA*-edustuksensa (esimerkki 57).

(53) Taina (1977): -- *joka vappu, me kiärrettiin, siis, **tanhuamassa** nin*

(54) Johanna (2019): *eikä sitä ite, just **tajuu** ettei muualla sitä tiädetäk ku, tääl_on tottunus siihe.*

(55) Johanna (2019): -- *luulin **haluavani** mutta sittev --*

(56) Johannes (2019): *mut_em mä **haluuk** koko elämääni asuut tääl.*

(57) Johannes (2019): *ei sitä oikeen_itet **tajua***

Ainon kohdalla vuonna 2019 supistumaverbi *haluta* esiintyy vaihtelevana vokaalinpidentymänä enimmäkseen silloin, kun sen läheisyydessä on *A*-infinitiiviksi taipunut verbi (esimerkit 58–59). Mainittakoon silti, että *haluta* esiintyy myös itsenäisesti Ainon puheessa *UU*-variantin saaneena niin kuin muillakin vuoden 2019 aineiston tutkittavilla.

(58) Aino (2019): *et sä nyt **haluu, kouluttautua** mikskän ni*

(59) Aino (2019): *mä ehkä hetken_aikaa **haluun_asua** jossaim muussa kaupuniηissa --*

Yksikön partitiivin muotoryhmä ja *tulla tekemään* –verbiliitto saavat aineistossa eniten tapauksia. Aineisto osoittaa myös, että niiden kohdalla tapauksissa ilmenee eniten vokaaliyhtymän variaatiota, vaikka *A*-infinitiivin muotoryhmä saakin prosentuaalisesti enemmän vaihtelua verbiliiton sijaan. Kokonaisuudessaan partitiivin tapauksia esiintyy 109 kappaletta, joista 90 kappaletta säilyttää *UA*-muodon (83 prosenttia). Tällöin *UU*-variantteja ilmenee 19 kappaletta, joka on 17 prosenttia molempien vuosien partitiivin esiintymistä. Vaikka molempien vuosien vaihtelematon *UA*-edustus on korkeaa yksikön partitiivin muotoryhmässä, vuosilla on noin 30 prosentin ero *UU*-variantin edustuksen suhteen: Vuonna 2019 *UU*-variantti

esiintyy tutkittavien puheessa partitiivin osalta yhteensä 18 kertaa, mikä on 31 prosenttia vuoden kaikista *UA*-tapauksista. Vastaava luku vuonna 1977 on yksi, mikä kattaa *UU*:n edustuksesta kaksi prosenttia.

Vuoden 1977 yksi kahdesta *UU*-variantin sisältävistä ilmaisuista kuullaan Tuijan puheessa yksikön partitiivin muotoryhmään luetussa sanassa (esimerkki 60). On mielenkiintoista, että *UA*-yhtymä edustuu lähekkäin sijaitsevilla ilmauksilla vaihtelevana:

(60) Tuija (1977): *se on tossa, kum mennään tätä **Hämeenkatuu** ja **Itsenäisyydenkatua** tonne ylöspäin se Sampola siinä*

Näin tapahtuu myös Johanneksen ja Juuson puheessa vuonna 2019, kun samaan muotoryhmään luetut ilmaisut saavat *UA*-vokaaliryhmän vaihtelua:

(61) Johannes (2019): *ni sit mun_ei tarvi esim pitääm mitäär **reppua** -- tai **laukkuu** ku em mä tiä haluuks mä kantaam mitää*

(62) Juuso (2019): *sinnes sittek kattoo jotai **urheiluu** -- välilä katottiim mtä **urheilua** siä tuli ku Je- Jenkeissä niin*

Muutoin yksikön partitiivin muotoryhmä ei saa vaihtelua lähekkäin olevien ilmausten kesken, vaan ilmauksissa painottuu poikkeuksetta *UU*-variantti tai *UA*-yhtymän edustuminen sellaisenaan:

(63) Johanna (2019): *et_oli iham perus näyttämötyetä, **puheilmasua**, luavaa **ilmasua***

(64) Jenni (2019): *syksyllä tulee ehkä pari jotaim pientä **kaupunäkireissua tehtyä***

Tulla tehtyä –verbiliitolla on vuonna 1977 19 esiintymää ja vuonna 2019 105. Verbiliitossa on mukana aiemmin todetut *saada*-verbin rakenteeseen kuuluvat ilmaisut sekä *tulla tekemään* –verbiliiton tempukseltaan eroava perfektin rakenne (*tullut tehtyä*)⁶. *Saada*-verbin muotorakenne on saman tapainen *tulla tehtyä* -muodon kanssa, minkä vuoksi olen ottanut siihen kuuluvat tapaukset mukaan verbiliiton muotoryhmään⁷. *Tulla tehtyä* –verbiliitto edustuu

⁶ Tämä esillä ensimmäisen kerran luvussa 5.3.2.

⁷ Sanna Salmi (2013) luokittelee myös *saa tehtyä* –rakenteen *tulla tehtyä* –verbiliittoon analysoidessaan *UA*-yhtymää pro gradu –tutkielmassaan.

vuonna 1977 100 prosenttisesti vaihtelemattomana, ja vuonna 2019 liittoon sisältyvien vaihtelemattomien *UA*-tapauksen edustus on 90 prosenttia. Vuoden 2019 kymmenen prosentin variaatiota ilmenee ainoastaan Johannalla ja Johanneksella (esimerkit 65–66). Muilla *UA*-yhtymä säilyy vaihtelemattomana tässä muotoryhmässä (esimerkit 67–68).

(65) Johanna (2019): *veljee on tullun nähtyy nyt vähemmän*

(66) Johannes (2019): *nim mä sain ne kaikki, kakstoist kurssii, mil saa kevennetty --*

(67) Taneli (1977): *ei sitä sitte sej jälkeen_oot tullut tavattua niitä*

(68) Juho (2019): *tuli valmennettua jalkapallojoukkueessa*

Viimeisenä käsittelen *A*-infinitiivin muotoryhmään lukeutuvien *UA*-yhtymien edustumia. *A*-infinitiivien muotoryhmä saa vuonna 1977 yhteensä 19 kappaletta mainintoja, joista yksi edustuu *UU*-varianttina (esimerkki 69). Tämä onkin vuoden 1977 toinen aineistossa ilmenevä variaatiotapaus⁸.

A-infinitiivin variaationedustus on vähittäistä myös vuonna 2019, jolloin sitä ilmenee yhdeksässä tapauksessa 40:stä. Tämä osoittaa 23 prosentin edustumaa. Variaatiota havaitaan kaikilla muilla tutkittavilla paitsi Juholla ja Juusolla. Heillä jälkitavun *UA*-yhtymät pysyvät vaihtelemattomina myös tässä muotoryhmässä supistumaverbien ja *tulla tehtyä* – verbiliiton ohella (esimerkit 70–71). Variaationedustus on yhdestä kolmeen kappaletta niin, että kaikilla paitsi Johanneksella *UU*-yhtymän edustus on vähemmän kunkin tutkittavan kokonaisuudesta. Johannes edustaa tässäkin ainutta esimerkkiä siitä, että *UU*-yhtymä edustuu enemmistönä tämän muotoryhmän ilmauksissa, kun hänellä *UU*-variantteja on kolmessa tapauksessa viidestä (esimerkki 72). Tästä vertailunkohteeksi esimerkiksi Aino, jolla *UU*-variantteja on yhdessä tapauksessa kahdestatoista (esimerkki 73).

(69) Tuija (1977): *ei mull_ook ketään sukulaisia siä missä vois_asu(u).*

(70) Juho (2019): *mum mestä Tampere on_aival loistava paikka asua.*

⁸ Ensimmäinen tapaus esillä sivulla 32.

(71) Juuso (2019): *piänemmässäkin kaupunkiin vois iha hyvin asua.*

(72) Johannes (2019): *kyl mä voisin edelleenki asuu Amuris*

(73) Aino (2019): *--voi vaan niiku, joskus vaan istuu vaikka, koneen ääresä--*

6 ANALYYSIN YHTEENVETO

Tässä luvussa kokoan tekemiäni havaintoja yhteen kummankin vokaaliyhtymän osalta. Esitän perusteluja analyysini tueksi viittaamalla esimerkiksi kielenulkoisiin ja -sisäisiin tekijöihin, kun pohdin kielenpiirteiden edustumia tutkittavien puheessa. Tutkielmani analyysi pyrkii vastaamaan ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseeni, kun esittelen vokaaliyhtymien variaatiota aineistonkeruuvuosien kautta. Tässä koontiosiossa vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseeni sekä sivuutan edelleen aiempia tutkimuskysymyksiäni, sillä ne toimivat osaltaan perusteluina. Tässä vielä laatimani tutkimuskysymykset:

1. Minkälaista variaatiota *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymissä ilmenee kuudella tamperelaisnuorella vuosina 1977 ja 2019?
2. Onko vokaaliyhtymien edustumissa eroja aineistonkeruuvuosien välillä?
3. Mitkä syyt selittävät vokaaliyhtymien mahdollista variaatiota?

6.1 Tutkimustulosten esittely

Taulukko 10. Koko aineiston frekvenssi *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymän osalta.

vuosi	<i>iA</i>	<i>ii</i>	yht.	<i>UA</i>	<i>UU</i>	yhteensä
1977	642 (96%)	27 (4%)	669	96 (98%)	2 (2%)	98
2019	413 (77%)	121 (23%)	534	174 (79%)	46 (20%)	220

Kokoavasti voidaan analyysini ja taulukon 10 perusteella todeta, että kumpikin vokaaliyhtymä saa vuonna 2019 variaatiota enemmän kuin vuonna 1977 tämän otannan perusteella, mitä tutkielmassani käytän. *iA*-vokaaliyhtymän saama variaatio vuonna 2019 on 23 prosenttia, kun vuonna 1977 se on neljä prosenttia. *UA*-yhtymän variaatio vuonna 1977 on kaksi prosenttia ja vuonna 2019 20 prosenttia. Taulukko 10 osoittaa, että vuonna 1977 yhtymien variaatio on vähäistä ja vuonna 2019 variaatiota ilmenee verrattain enemmän.

Tuloksia tulkittaessa ei tule ohittaa, että vuosien tapauksissa on määrällisiä eroja: Vuonna 1977 *iA*-yhtymiä sisältäviä tapauksia on yhteensä 669 ja 2019 534. Vastaavasti *UA*-tapauksia vuonna 1977 on 98 ja 2019 220. Jo tästä itsessään voi tehdä päätelmän, että vaikka tapauksia on määrällisesti enemmän, niihin kytkeytyvä variaation mahdollisuus ei silti korreloi variaation edustuksen kanssa. Tätä perustelee kielenulkoiset syyt, joita ovat haastatteluvuosien

ajankohta, haastattelun puheenaiheet, tutkittava itsessään sekä tämän ikä ja osaltaan myös sukupuoli, heidän kouluttautumistaustansa, sosiaaliset suhteensa sekä asuinpaikkansa (Kurki 2005: 216–217; Nuolijärvi 2002: 18; Paunonen 2009: 560–561.). Täten voi olla, että vuonna 2019 haastatteluisa puheenaiheet ovat olleet enemmän sellaisia, joissa *UA*-yhtymiä sisältäviä ilmauksia esiintyy enemmän. Kuitenkin kielenulkoiset tekijät määrittävät yhdessä kielensisäisten tekijöiden kanssa variaatiota yksilöiden välillä (Mustanoja 2011: 374–380). Kielensisäisten tekijöiden, kuten tässä yhtymien muotopiirteiden analyysin tarkastelun myötä voidaan todeta, että vokaaliyhtymien variointi osoittautuu satunnaiseksi ja yksilöllisesti tapahtuvaksi. Tätä perustelee vuosien toisaalta tasainen jakauma, mutta myös eriävä jakauma yhtymien varianttien käytön suhteen.

Yhteneväistä vuosien vertailussa on, että kummaltakin vuodelta erottuu yksi tutkittava muista saman vuoden tutkittavista, kun tarkastellaan yhtymien variaationedustusta. Vuonna 1977 Tuijan idiolekti saa eniten variaatiota vokaaliyhtymissä, kun huomio kiinnittyy niiden määrään. Hänen puhekielessään kuullaan *ii-* ja *UU-*variantin edustusta määrällisesti eniten (ks. taulukot 2 ja 6) vuonna 1977. Tästä saman tapainen edustus vuodelta 2019: Johanneksen vokaaliyhtymien pitkittäisedustumat korostuvat, kun hänen varianttiansa edustusta vertaa muihin saman vuoden tutkittaviin (ks. taulukot 3 ja 7). Toisaalta vuosien erottuvissa yksilöissä on eroavaisuutta niiden esiintymien suhteen. Johanneksella edustuu kummassakin yhtymässä pitkittäisvokaali yli 70 prosenttisesti, kun Tuijalla luvut liikkuvat 7–11 prosentissa.

Kummankin vuoden tutkittavista löytyy lisäksi tapauksia, joilta ei kuulla yhtymien variaatioita. Vuodelta 1977 Tommi ja Tiina eivät käytä puheessaan lainkaan *iA-* tai *UA-*vokaaliyhtymien pitkiä muotoja, vaikka esimerkiksi Tommilla havaintojeni mukaan oikenevat *A-*jälkitavun *OA-*yhtymät (*kerrostaloo*, *luántoo*). Mustanoja (2011: 35, 242) toteaaakin, että tarkastelemaani vokaaliyhtymäparia ei tyypillisesti nähdä pitkävokaalisen kehityksen kannalla Tampereen alueen murteissa, mutta jälkitavujen *eA-* ja *OA-*yhtymien oikeneminen, pieni hajonta mukaan lukien, sen sijaan nähdään. Lisäksi Rapola (1990: 121–122) listaa *eA-* ja *OA-*yhtymien oikenemisen yhdeksi hämäläismurteiden tyypilliseksi piirteeksi. Näihin perustuen vuoden 2019 aineistosta Juho edustaa tyypillistä hämäläismurteen puhujaa *iA-* ja *UA-*vokaaliyhtymien vaihtelemattomuuden suhteen. Niin kuin Tommilla, Juhonkin puheesta voi erottaa nopealla etsinnällä ainakin *OA-*vokaaliyhtymän oikenemistä (*kaks siskoo*).

Näiden ohella vuosien variaationedustus jakautuu myös tasaisesti. Vuonna 1977 *iA-*yhtymän variaatio jakautuu nuorilla 0–11 tapauksen kesken. Esiintymissä ei ilmene suuria

eroja pitkävokaalistumisen suhteen, vaan tapaukset jakautuvat suhteellisen tasaisesti niin, että jokaisella vaihtelematon *iA*-muoto edustuu lähes 89 prosenttisesti, kun niiden vertailuarvona on vuoden kaikki maininnat (669 kappaletta). Vuonna 2019 tasaista vaihtelua ilmenee kummankin yhtymän osalta lukuun ottamatta Johanneksen poikkeavaa vaihtelua.

Sukupuolittainen jakauma yhtymien käytön suhteen puoltaa tätä satunnaista hajontaa vokaaliyhtymien variaatioissa. 1970-luvulla sekä nuoret naiset että miehet suosivat vaihtelemattomia *iA*- ja *UA*-edustumia yli 90 prosenttisesti. Nuorten miesten kesken jopa 100 prosenttisesti *UA*-yhtymän kohdalla. 2019 nuorten naisten puhekielessä vallitsee myös vaihtelemattomat yhtymämuodot vähintään 80 prosenttisesti. *iA*-yhtymän kohdalla edustus on yli 90 prosenttia, mutta *UA*:ssa esiintymät jäävät 83 prosenttiin. Tässä siis *UA*-yhtymä näyttää saavan enemmän vaihtelua, vaikka *iA*-yhtymätapauksia esiintyy naisten puheessa määrällisesti enemmän. Nuorilla miehillä yhtymien vaihtelematon edustus saa vuonna 2019 vähemmän suosiota verrattuna saman vuoden naisiin tai vuoden 1977 esiintymiin: *iA*-yhtymän kohdalla edustus on 63 prosenttia ja *UA*:n 75 prosenttia. Täten voisi karkeasti todeta, että vuonna 1990-syntyneillä nuorilla miehillä yhtymien pitkittäisvokaalistuminen olisi runsaampaa kuin naisilla, mutta tässä tulee huomioida tutkielmani pieni otanta ja se, että nuorten miesten variaatiota selittää pitkälti yhden tutkittavan runsas variaationedustus⁹, mikä on yli 70 prosenttia kummankin yhtymän kohdalla.

Variaation tasainen ja satunnaisuutta edustava jakautuminen vuosien välillä osoittaa, ettei variaatioissa ole suuria eroja – yksittäisiä tapauksia huomioimatta. Kaiken kaikkiaan tarkastelemani *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymät tuntuvat edustuvan edelleen tamperelaisnuorten puheessa tyypillisesti vaihtelemattomina vokaaliyhtyminä ja pitkittäisvokaalistuminen nähdään tutkielmani perusteella satunnaisena ja yksittäisenä edustuksena. Tuloksia analysoidessa tulee muistaa, että tutkielmani aineisto on pienimuotoinen, jolloin tuloksia ei voida yleistää kaikkiin samaan luokitteluun sopiviin tamperelaisnuoriin. Tällä aineistomäärällä en voi esimerkiksi todeta, että tutkielmani tulokset osoittaisivat kaikkien nuorten vokaaliyhtymien edustumista TAPU-aineistossa vuodelta 2019. Tutkielmani antaa osaltaan vain kuvausta siitä, minkälaista kielenvaihtelua tutkittavissa kielenpiirteissä esiintyy kahdentoista tamperelaisnuoren kesken vuosina 1977 ja 2019.

⁹ Maininta koskee Johanneksen puhekieltä.

6.2 Johtopäätökset tutkimustuloksista

Jälkitavujen *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymien variaatio on yleisesti satunnaista tutkittavien puheessa, sillä vaihtelemattomat muodot näyttävät vallitsevan tutkittavien puheessa kumpanakin vuonna yli 70 prosenttisesti. Vähittäistä vaihtelua voi selittää Kurjen (2005: 182) mukaan *iA*- ja *UA*-yhtymien alkukomponentin laatu. Tähän perusteena yhtymien suppeat vokaalit (*i*, *y*, *u*), joiden on haastava supistua enää enempää sanaympäristössä, jossa ne ilmaistaan. Tämän vuoksi Suomen murteiden vokaaliyhtymissä tavattu variaatio on runsaampaa esimerkiksi *eA*- ja *OA*-yhtymissä kuin verrattavissa olevissa *iA*:ssa ja *UA*:ssa. Lisäksi aiempien havaintojen perusteella voi todeta, että *iA*-vokaaliyhtymällä on vähiten taipumusta pitkittäisvokaalistumiselle (Paunonen 1995: 111; Rouhikoski 2015: 140–142). Lisäksi Tampereen seudulla puhuttavassa murteessa on havaittu, että vokaaliyhtymäparit *eA* ja *OA* edustuvat puhekielessä pitkittäisvokaalisina, mutta *iA*- ja *UA*-tarkastelupari säilyttää tyypillisesti vaihtelemattoman vokaaliyhtymän muotonsa (Mustanoja 2011: 242).

iA-yhtymän analyysi osoittaa sen monikon partitiivin saavan paljon mainintoja sekä yhtymän variaatiota. Vastaavasti 1.infinitiivin, partikkelien ja adverbien osuus *iA*-yhtymän variaationedustuksesta on vähäisempää. Tämä voidaan selittää osaltaan kielenulkoisilla tekijöillä, kuten haastattelujen puheenaiheilla. Monikon partitiivi on useassa aineistossa läsnä, kun tutkittava kuvailee jotakin muistoaan antaen yksityiskohtaista kuvailua tapahtumaympäristöstä ja tuntemuksistaan muistoon liittyen.

UA-yhtymän tapauksissa sen muotoryhmissä tapahtuva variaatio näyttää jakautuvan tasaisesti, mutta yksikön partitiivimuodot saavat eniten variaatiota. Tällöin puheenaiheet ovat sisältäneet tapahtumien kuvailuja, joissa keskiössä on tapahtuma itse ja aineistossa saatetaan käyttää jonkin verran saman tarkoitteen toistoa.

Yhtymien satunnaista vaihtelua voi puoltaa se, että jälkitavujen *A*-vokaaliyhtymien monoftongiutuminen nähdään yleistyvänä kielenpiirteenä nuorten puheessa (Kurki 2005: 183). Tähän voi olla yhtenä tekijänä nuorten aikuisten taipumus erottautumiseen muista ja ryhmytykseen oman ikäryhmän kesken. Nähdään, että nuoret saavat suurimman osan kielellisen ilmaisun vaikutuksesta ikätovereiltaan. Arvelen, että nuoret aikuiset haluavat nuorten ohella muodostaa yhdessä kielellisen käytöksen kautta tiivistä ryhmäidentiteettiä. Myöskin, jos nuori kokee ikätoverinsa kielellisen ilmaisun arvostettavana ja hienona piirteenä, hän voi vaalia samanlaista puhekielen ilmaisutapaa myös omassa idiolektissaan. Tästä

huolimatta, ei tule ohittaa, että myöskin vanhempien maantieteellinen ja sosiaalinen historia saattavat selittää nuorten ja nuorten aikuisten tapaa käyttää kieltä. (Lappalainen 2001: 77.)

Koska yhtymien monoftongiutuminen näyttäytyy aineistossani tyypillisesti kuitenkin satunnaisena, ei voida varmasti olettaa, että yhtymien oikeneminen yleistyy hämäläismurteissa tulevaisuudessa. Vaikka tähän viittaavaa kielenmuutosta on havaittavissa vuosien vertailun myötä, muutos yhtymien oikenemiseen on edelleen hidasta ja yksilökohtaista. Yksilökohtaisuus näkyy aineistossa vahvasti vuonna 2019, kun erään tutkittavan idiolektissa korostuu poikkeuksetta kummankin yhtymän pitkät vokaalistumismuodot.

7 LOPUKSI

Olen tutkinut kandidaatintutkielmassani jälkitavujen *A*-loppuisten *iA*- ja *UA*-vokaaliyhtymien variaatiota 12 syntyperäisen tamperelaisnuoren kesken. Tavoitteeni oli kuvata kielenpiirteen muuttumista saman ikäryhmän kesken kahden ajanhetken, vuosien 1977 ja 2019 kautta. Tein tätä yksilökohtaisesti erittelemällä kunkin tutkittavan puhekieltä vokaaliyhtymien osalta havainnollistavia esimerkkejä esittäen, sekä myös kielensisäisten tekijöiden kautta yhtymien muotopiirreanalyysia hyödyntäen. Analyysini aineistona käytin Tampereen yliopistolle kuuluvaa TAPU-aineistoa, jonka kokoelmasta valitsin 12 tutkittavaa.

Oletin, että vokaaliyhtymät saavat variaatiota vuonna 2019 perustuen alustaviin huomioihini tutkittavia haastatellessani kesällä 2019. Tämän oletukseni lisäksi vuoden 1977 aineiston tarkasteleminen osoittaa, että *iA*-yhtymä saa silloinkin minimaalista variaatiota yksittäisten tutkittavien osalta. Tutkielmani tutkimustulosten analysoimisen perusteella selvitin, että yhtymien variaatio on riippuvainen tarkasteltavasta vokaaliyhtymästä, puheenaiheesta, ympäröivän yhteiskunnan vaikutuksesta sekä tutkittavasta itsestään, sillä ihmisen idiolekti on alkujaankin varioiva (Mustanoja 2011: 374). Vaikka molempina vuosina yhtymien vaihtelemattomuus saakin isoimman suosion, variaationedustus on noussut vuonna 2019 nuorten aikuisten keskuudessa: sekä *iA*- että *UA*-yhtymän pitkittäisvokaalistumiskehitys on vuonna 2019 yli 20 prosentin luokkaa, kun vuonna 1977 se oli alle viisi prosenttia.

Tutkielmani tutkimustulokset puoltavat aiempia tutkimuksia, joissa on esitetty, että hämäläismurteissa *iA*- ja *UA*-yhtymät saavat vain satunnaisia pitkävokaalistumisia, jos niitäkään, ja yhtymien variaatio säilyy suurimmilta osin vaihtelemattomana yleiskielen mukaisina *käsiä* ja *koulua* tyyppisinä (Kurki 2005: 182; Mustanoja 2011: 237–238).

Lopuksi mainitsen vielä mahdollisista jatkotutkimuksista, joita tutkielmani voi puoltaa. Hyödynnän tutkielmassani TAPU-aineistoa, jonka tämän hetkinen viimeisin keruukierros vuodelta 2019 tarjoaa paljon tarkasteltavaa hämäläismurteista. Nuorten puhekielen tarkasteleminen jonkin toisen kielenpiirteen näkökulmasta voisi olla mielekästä idiolektitasolla. Lisäksi ilmausten *sella(i)tteet*, *semmo(i)teita* ja *tällatteet* voisivat olla mielenkiintoisia tutkimuksen näkökulmasta, kun ilmaisut liittävät *iA*-yhtymään, niin kuin itse osaltani tein ilmiötä sivuuttaen.

LÄHTEET

Aineisto:

TAPU-aineiston nauhoitteet vuosilta 1977 ja 2019. Tallentaneet suomen kielen opiskelijat samaisina vuosina. Säilytteillä Tampereen nauhoitearkistossa Tampereen yliopistossa.

Kirjallisuus ja verkkolähteet:

- HAKULINEN, LAURI 1959. *Tanhu tanssin nimityksenä*. Virittäjä 63. 211–215. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/virittaja/article/view/33713/46705>.
- KURKI, TOMMI 2005. *Yksilön ja ryhmän kielen reaaliaikainen muuttuminen. Kielenmuutosten seuraamisesta ja niiden tarkastelussa käytettävistä menetelmistä*. Vantaa: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.
- LAASANEN, MIKKO 2016. *Näennäisaikametodin taustaoletusten teoreettista tarkastelua*. Virittäjä 1. 57–83. Noudettu osoitteesta <https://core.ac.uk/download/pdf/250155345.pdf>. Viitattu 15.1.2021.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001. *Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen*. Virittäjä 105(1), 74–101. Verkkoliite. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/virittaja/article/view/40068/9561>.
- LAPPALAINEN, HANNA – MUSTANOJA, LIISA – O'DELL MICHAEL 2019. *Miten ja milloin yksilön kieli muuttuu? Helsinkiläisidioletkien muutos ja muutoksen tutkimuksen menetelmät*. Virittäjä 123(4), 550–581. Verkkoliite. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/virittaja/article/view/67808>.
- LENNES, MIETTA 2004. Praat-opas. PDF-tiedosto. Noudettu osoitteesta <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:5au2G0pr6REJ:https://lennes.github.io/praat-opas/node1.html+&cd=2&hl=fi&ct=clnk&gl=fi&client=safari>.
- MIELIKÄINEN, AILA 2009. *Verbien pikapuhemuotojen morfosyntaksia*. Virittäjä 1. 18–37. Verkkoliite. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/virittaja/article/view/4163>.
- MUSTANOJA, LIISA 2011. *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatutkimus Tampereen puhekielestä*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2002: *Miten kielentutkija analysoi yhteiskuntaa?* Teoksessa *Kieli yhteiskunnassa – yhteiskunta kielessä*. Toim. Anna Mauranen ja Liisa Tiittula. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA ry no. 60. Jyväskylä, s. 13–33.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA 2005. *Miten kuvata muutosta? Puhutun*

- kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankkeen pohjalta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 13. Helsinki 2010. Viitattu 5.4.2021.
- PARTANEN, SINIMAARIA 2020. *A-loppuisten vokaaliyhitymien variaatio pudasjärveläisten 2000-luvulla syntyneiden keskusteluissa*. Pro gradu –tutkielma. Informaatioteknologian ja viestintätieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto.
- PAUNONEN, HEIKKI 1971. *Sosiolingvistinen metodi ja sen sovellus*. Virittäjä 75(4). 401–412. Verkkoliite. Noudettu osoitteesta http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/1971_401.pdf.
- PAUNONEN, HEIKKI 1995. *Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- PAUNONEN, HEIKKI 2009. *Sosiolingvistiikan ja kielisosiologian näkymiä*. Virittäjä 113(4). 557–570. Verkkoliite. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/virittaja/article/view/4222>.
- RAPOLA, MARTTI 1990. *Johdatus Suomen murteisiin* (4.p.). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ROUHIKOSKI, ANU 2015. *Kela-korttii tai jotai henkkarii mukana? Teoksessa Helsingissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit*. Toim. Marja-Leena Sorjonen, Anu Rouhikoski & Heini Lehtonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1310. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 125–173.
- SALMI, SANNA 2013. *Semmosia ja tämmösiä. Jälkitavujen A-loppuiset vokaaliyhitymät tamperelaisnuorten puhekielessä*. Pro gradu –tutkielma. Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto.
- SORJONEN, MARJA-LEENA – ROUHIKOSKI, ANU – LEHTONEN, HEINI 2015. *Helsingissä puhuttavat suomet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- TOIVIAINEN, ELLA 2019. *Tampereen puhekieltä kolmessa polvessa. Viiden äännepiirteen analyysi*. Pro gradu –tutkielma. Informaatioteknologian ja viestintätieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA HEINONEN, TARJA-RIITTA – ALHO, IRJA 2008. *Iso Suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Viitattu 5.4.2021. <https://kaino.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=25>.

LIITTEET

LIITE 1: Käytetyt litterointimerkit

.	laskeva intonaatio
,	tasainen intonaatio
—	legatoääntämys
η	äng-äänne
ε	foneemi sijoittuu ääntämykseltään foneemien <i>ä</i> ja <i>e</i> väliin
<i>s</i>	foneemi kuuluu heikosti
<i>å</i>	foneemi sijoittuu ääntämykseltään foneemien <i>o</i> ja <i>a</i> väliin
<i>tännes se</i>	sanojen rajalla tapahtuva geminaatio
<i>(joo)</i>	sulkujen sisältö on tulkitsijalle epäselvää
<i>joo-</i>	sana katkaistaan tai jää kesken